

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Vliv sociálního prostředí na školní zralost dítěte

The influence of social environment on the child's
school readiness

Bakalářská práce

České Budějovice 2011

Vedoucí práce:

Mgr. Renata Jandová

Autor práce:

Jarmila Holubová

Anotace

Vliv sociálního prostředí na školní zralost dítěte

Teoretická část se věnuje vysvětlení pojmů *školní zralost* (všech jejích aspektů a jejímu významu v životě dítěte) a *socializace*.

Praktická část se zaměřuje na vliv sociálního prostředí na dozrání dítěte pro školu. Obsahuje kazuistiky dětí, rozhovory s učitelkou, testy školní zralosti a rozbor kreseb.

Influence of social environment on the child's school readiness

The theoretical part deals with explanation of the terms *school readiness* (in all of its aspects and its importance in a child's life) and *socialization*.

The practical part focuses on the influence of social environment on the maturation of the child for school. It includes case studies of children, interviews with their teacher, school maturity tests and analysis of drawings.

Děkuji vedoucí své bakalářské práce, paní Mgr. Renatě Jandové, za pomoc a cenné rady při vypracovávání. Mé poděkování patří i mateřské škole a její učitelce, která mi ochotně pomáhala při získávání podkladů k praktické části práce.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala zcela samostatně a veškerou použitou literaturu jsem uvedla v seznamu použité a citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 31. 3. 2011

.....

Podpis

Obsah

1. ÚVOD	7
2. ŠKOLNÍ ZRALOST	8
2.1 ŠKOLNÍ ZRALOST Z RŮZNÝCH POHLEDŮ	9
2.1.1 <i>Fyzická zralost</i>	9
2.1.2 <i>Biologická zralost</i>	9
2.1.3 <i>Emoční, motivační a sociální zralost</i>	10
2.1.4 <i>Školní zralost ve školském zákoně</i>	12
3. ŠKOLNÍ PŘIPRAVENOST	14
3.1 HODNOTA A SMYSL ŠKOLNÍHO VZDĚLÁNÍ	14
3.2 SOCIÁLNÍ PŘIPRAVENOST	15
4. SROVNÁNÍ ŠKOLNÍ ZRALOSTI A PŘIPRAVENOSTI	15
5. ŠKOLNÍ NEZRALOST	16
6. ÚLOHA MATEŘSKÉ ŠKOLY V OTÁZCE ŠKOLNÍ ZRALOSTI	17
7. METODY URČENÍ ŠKOLNÍ ZRALOSTI	17
8. SOCIALIZACE	18
8.1 SOCIALIZACE DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	18
8.2 NORMY CHOVÁNÍ	19
8.3 VÝZNAM RODINY PRO PSYCHICKÝ VÝVOJ PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE	20
8.4 SOCIÁLNÍ ROLE A PROSTŘEDÍ	21
9. VZTAH SOCIÁLNÍHO PROSTŘEDÍ A ŠKOLNÍ ZRALOSTI	22
10. CÍL VÝZKUMU	24
11. METODOLOGIE VÝZKUMU	24
12. CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO SOUBORU	24
13. RODINNÁ ANAMNÉZA	25
14. KAZUISTIKA	26
14.1 POZOROVÁNÍ	26

14.2 ROZHOVOR.....	26
14.3 TESTOVÉ METODY	26
14.3.1 Orientační test školní zralosti	26
14.3.2 Reverzní test	27
14.4 PROJEKTIVNÍ METODY	27
15. ZKOUMANÝ SOUBOR DĚTÍ.....	28
DÍTĚ Č. 1	28
DÍTĚ Č. 2	30
DÍTĚ Č. 3	32
DÍTĚ Č. 4	34
DÍTĚ Č. 5	36
DÍTĚ Č. 6	38
16. SHRUTÍ	40
17. ZÁVĚR.....	44
SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ.....	46
SEZNAM ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ	47
SEZNAM PŘÍLOH.....	48

1. Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou školní zralosti a vlivem sociálního prostředí na ni. Při volbě tohoto tématu jsem se zamyslela nad tím, zda a do jaké míry může hrát roli prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, v otázce zralosti a připravenosti dítěte na základní školu.

V teoretické části jsem se zaměřila na nejdůležitější aspekty školní zralosti a sociálního prostředí, které je součástí socializace člověka. Uvedla jsem zde citace ze zákona, které se týkají tématu, i pojmy související, jako je např. školní připravenost či školní nezralost. Uvedeny jsou rovněž používané metody k určení školní zralosti.

V praktické části jsem pracovala se skupinou šesti dětí, které jsem měla možnost dlouhodobě pozorovat během své praxe. Z informací získaných rozhovory s dětmi i s učitelkou, pozorováním a použitím testových metod, jsem sestavila kazuistiku každého z nich. Podle toho zhodnotila jejich zralost a vliv rodiny, jakožto přirozeného sociálního prostředí, které dítě samo o sobě podstatně ovlivňuje, na školní zralost.

Vstup do základní školy je pro dítě velkým mezníkem v životě. Najednou si nemůže už jen hrát, najednou získává povinnosti a je do něj vloženo určité očekávání, rodiče i okolí mají nové požadavky. Změní se pro něj nejen prostředí, ale i zažitý denní rytmus. To vše je pro dítě stresující záležitostí, na kterou musí být připraveno, aby vše zvládlo bez potíží a nezanechalo to na něm svým průběhem negativní stopu.

Většina rodičů si tento fakt uvědomuje a chce pro své dítě jen to nejlepší, ale neuvědomují si, že i oni mohou do značné míry ovlivnit, zda dítě bude připravené. Přípravu totiž většinou nechávají na mateřských školách, kam své děti odkládají s pocitem, že udělali maximum. Paradoxně ale říkají, že ve školkách si děti jen hrají. Stačí to tedy, nebo je důležité pro dítě vytvořit dobré sociální prostředí a záleží na tom, jak se vůči dítěti rodiče chovají? To zůstává zatím otázkou.

Teoretická část

2. Školní zralost

Školní zralost je pojem, kterým se označuje dosažený stupeň ve vývoji dítěte důležitý pro úspěšný vstup do základní školy.

Tento pojem není ničím novým či převratným, i když to tak může působit, jelikož se o něm v posledních letech mluví čím dál více. Zabýval se jím už Jan Amos Komenský ve své knize Velká didaktika. Svými myšlenkami předešel svou dobu a je zdrojem inspirace i poznatků do dnes.

Školní zralostí se významněji začali psychologové a pedagogové zabývat až s nástupem 20. století a to zejména v 60. letech jako např. Langmeier, Kern, Jirásek, Matějček. Ale i dnes přibývá autorů, kteří píší na toto téma (Mertin, Vágnerová, Šmardová,...) (Vágnerová 2000, str. 136)

Podle Langmeiera a Krejčířové (1998, str. 104) je školní zralost takový stav somato-psycho-sociálního vývoje dítěte, který:

1. je výsledkem úspěšně dovršeného vývoje celého předchozího období útlého a předškolního dětství
2. je vyznačen přiměřenými fyzickými a psychickými dispozicemi pro požadovaný výkon ve škole a je doprovázen pocitem štěstí dítěte
3. který je současně dobrým předpokladem budoucího úspěšného školního výkonu a sociálního zařazení.

2.1 Školní zralost z různých pohledů

- fyzická zralost
- biologická zralost
- emoční, motivační a sociální zralost
- ve školském zákoně

2.1.1 Fyzická zralost

Fyzická zralost dítěte je posuzována dětským lékařem. Za fyzicky zralé se obvykle považuje dítě, které měří od 105 do 120 centimetrů a váží od 17 do 23 kilogramů, také nastupuje výměna dentice (podle <http://www.sportovnimspizen.eu>).

V období dosažení fyzické zralosti dochází k celkovému protažení postavy, prodlužují se končetiny a relativně se zmenšuje velikost hlavy, zužuje a zplošťuje se trup, který mění svou válcovitou podobu a začíná se na něm zřetelně odlišovat hrudník od břicha. Tukový polštář se ztrácí a do popředí vystupuje svalový reliéf. Změny vedou k dosažení „filipínské míry“— tj. ruka natažená přes vzpřímenou hlavu dosáhne na ušní lalůček na druhé straně. Podle Hertzové (1936) je naprostá většina dětí, které dosáhly fyzické zralosti, zralé i po psychické stránce, což ale nebylo dalšími studii nijak podpořeno (Langmeier a Krejčířová 1998, str. 109). Avšak faktem zůstává, že menší a drobnější děti jsou rychleji unavitelné, potřebují častější přestávky a tudíž se vydrží koncentrovat kratší dobu než děti zralé.

2.1.2 Biologická zralost

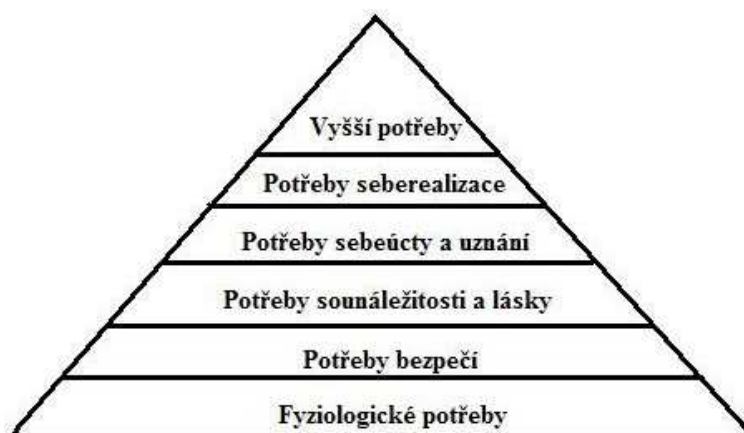
Biologická zralost souvisí se zráním centrální nervové soustavy. Jedinec se zralou CNS se podle Vágnerové (2000 str. 136) projevuje především změnou celkové reaktivity, zvýšením emoční stability a odolnosti vůči zátěži. Nezralost se naopak projevuje větší dráždivostí, emoční labilitou a snadnější unavitelností. Takové dítě není schopno zvládnout zátěž školních nároků.

„Zrání CNS ovlivňuje i lateratizaci ruky, rozvoj motorické koordinace a manuální zručnosti. Je také předpokladem k rozvoji zrakového a sluchového vnímání a řečových schopností (u nezralých dětí se může vyskytnout nesprávná výslovnost hlásek tzv. dyslalie neboli patlavost)“ (Vágnerová 2000, str. 137).

2.1.3 Emoční, motivační a sociální zralost

Dítě zralé v tomto směru by mělo zvládat svoje prožitky a emoce, mělo by na nové situace reagovat adekvátním způsobem, tzn. neagresivně, bez zbytečného stresu. Mělo by být zvyklé na odloučení od rodičů a v novém prostředí by se mělo lépe začlenit a umět komunikovat s dosud neznámou osobou. Děti emočně a sociálně nezralé jsou úzkostné, každá změna jim působí stres a na např. odloučení od rodičů reagují až hysterií, jsou více dráždivé, nedokáží se začlenit do kolektivu, nebo s potížemi, a dělá jim problém komunikace s osobami mimo jejich rodinu.

Aby mohly děti k této zralosti dojít, potřebují velkou pomoc svého okolí. Jelikož jsou děti v tomto období velmi citlivé, je důležité jim poskytnout adekvátní stabilní prostředí. Potřebují pocit jistoty, stability, zázemí a bezpečí. K tomu, jak co nejlépe takové prostředí vytvořit je mnoho teorií. Jednou z nejpoužívanějších je Maslowova pyramida lidských potřeb, podle psychologa Abrahama Harolda Maslowa (Kopřiva et al. 2008, str. 189), který poukazuje na to, že uspokojením potřeb na nižším vývojovém stupni, vyvoláváme potřebu na stupni vyšším, což umožňuje vývoj jedince.

Obr. Pyramida lidských potřeb dle Abrahama Maslowa, upraveno (Kopřiva et al. 2008, str. 189)

Popis od základních (nejnižších) potřeb k těm nejvyšším:

1. Fyziologické potřeby – dýchání, jídlo a pití, spánek, homeostáze, vylučování
2. Potřeby bezpečí – pořádek, stabilita,...potřeba bezpečí se týká těla, rodiny, zdraví, finančních zdrojů a vlastnění
3. Potřeby sounáležitosti a lásky – tzn. sociální potřeby; potřebujeme být přijímáni společností, mít pocit, že na nás někomu záleží, že nás má někdo rád; někdy může převýšit i nižší potřeby- např. anorektičky si odpírají některé fyzické potřeby, aby dosáhly lepšího přijetí společností tím, že budou vypadat tak, jak společnost vyžaduje
4. Potřeby sebeúcty a uznání – přijmutí společností, pozitivní ocenění, být užiteční, vynikat ve své profesi a zájmech
5. Potřeby seberealizace – umožnění rozvoje osobnosti pomocí vzdělání, umění, tvořivosti a naplnění svého potenciálu
6. Vyšší potřeby – potřeby, které se nedají zařadit do žádné z kategorií, ale jsou pro člověka také velmi podstatné

Podle Lenky Šulové (v knize Mertin, Gillernová, eds. 2010, str. 17) je v rozvoji této oblasti důležité připomenout, že děti v předškolním věku mají potřebu být aktivní. Tato aktivita se projevuje verbálně, občas plynulým tokem otázek. Projevuje se v rovině lokomotoriky – stálým poskakováním, poposedáváním, různými pohyby, které mimochodem ortopedi vysvětlují růstem dlouhých kostí, celkovou osifikací kostry, a s tím spojenou potřebou pohybu. Tato aktivita má jistě biologický i psychosociální aspekt.

Předškoláka lze nejsnáze a nejefektivněji motivovat novými podněty v rámci hry se známými a přátelskými vrstevníky.

Vůle dítěte je v tomto věku velmi kolísavá, protože jsou pro ně podstatné jasné a blízké cíle spojené s konkrétním uspokojením nějaké jeho potřeby nebo s konkrétní činností. „Když mi pomůžeš uklidit dřevo, pojedeme se vykoupat. Když nasbíráš

džbánek borůvek, upeču borůvkový koláč.“ Vůle předškoláka je často stimulována jakousi kolektivní nákazou, připomeňme vytrvalé budování a zařizování různých skryšší, nebo situačně – např. překotné celodenní stavění hrází v době sněhového tání – či snahu zalíbit se, udělat dojem, být akceptován. Častou stimulací značných volných výkonů je imaginace dítěte – např. děti jsou schopné podnikat různé aktivity, aby se připravily na přistání mimozemšťanů.

Pokud předškolákovi znemožníme aktivitu, být v pravidelném a dostatečném kontaktu s vrstevníky i dospělými (včetně rodičů), bude frustrovaný a v důsledku toho se může projevat jako tzv. problémové dítě, což ztěžuje jeho socializaci a tím i rozvoj jeho emoční a sociální zralosti.

2.1.4 Školní zralost ve školském zákoně

Na školní zralost pamatuje i zákon. Ve školském zákoně není sice uveden přesně tento výraz, avšak specifika, která tento pojem zahrnuje, jsou zde popsány.

V třetí části školského zákona se mluví o tom, kdy začíná povinná školní docházka:

§ 36 Plnění povinnosti školní docházky, odstavec 3:

„Povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad; dítě, které dosáhne šestého roku věku v době od počátku školního roku do konce roku kalendářního, může být přijato k plnění povinné školní docházky již v tomto školním roce, je-li tělesně i duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce.“

Dále se pak v zákoně uvádí povinnost rodiče či jiného zákonného zástupce dítěte přihlásit jej ke školní docházce:

§ 36 Plnění povinnosti školní docházky, odstavec 4:

„Zákonný zástupce je povinen přihlásit dítě k zápisu k povinné školní docházce, a to v době od 15. ledna do 15. února kalendářního roku, v němž má dítě zahájit povinnou školní docházku.“

Dítěti však může být povolena výjimka na základě žádosti rodičů a doporučení psychologa pro dítě nadané či pro dítě nezralé na vstup do základní školy z hlediska školní zralosti.

Zákon pamatoval i na situaci, kdy se nezralost dítěte neprojeví či se zanedbá její význam. Dítě za takové situace může být vráceno zpět do mateřské školy či přípravné třídy, kde se dále bude připravovat a bude mu poskytnut čas na dozrání.

§ 37 Odklad povinné školní docházky:

(1) Není-li dítě po dovršení šestého roku věku tělesně nebo duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to písemně zákonný zástupce dítěte, odloží ředitel školy začátek povinné školní docházky o jeden školní rok, pokud je žádost doložena doporučujícím posouzením

příslušného školského poradenského zařízení a odborného lékaře. Začátek povinné školní docházky lze odložit nejdéle do zahájení školního roku, v němž dítě dovrší osmý rok věku.

(2) Při zápisu do prvního ročníku základní škola informuje zákonného zástupce dítěte o možnosti odkladu povinné školní docházky.

(3) Pokud se u žáka v prvním roce plnění povinné školní docházky projeví nedostatečná tělesná nebo duševní vyspělost k plnění povinné školní docházky, může ředitel školy se souhlasem zákonného zástupce žákovi dodatečně v průběhu prvního pololetí školního roku odložit začátek plnění povinné školní docházky na následující školní rok.

(4) Pokud ředitel školy rozhodne o odkladu povinné školní docházky podle odstavce 1 nebo 3, doporučí zároveň zákonnému zástupci dítěte vzdělávání dítěte v přípravné třídě základní školy nebo v posledním ročníku mateřské školy, pokud lze předpokládat, že toto vzdělávání vyrovná vývoj dítěte.

(Sbírka zákonů č. 561/2004 §37)

3. Školní připravenost

Školní připravenost je úroveň vyspělosti rozumových schopností dítěte a jeho motivace pro práci ve škole. Dítě připravené na školu by mělo chápat podstatu vzdělání a jeho význam pro jeho budoucnost. Pokud to ale nechápe, stává se pro něj školní docházka jen zbytečnou povinností, čímž ztrácí či ani nenabude motivaci k učení a jeho prospěch je nedostačující.

Podle Vágnerové (2000) je pro úspěšné zvládnutí role školáka potřebné také mnohé kompetence, které rozvíjí učení a jsou tudíž závislé na specifické sociální zkušenosti.

3.1 Hodnota a smysl školního vzdělání

„Rodina by měla dítěti poskytovat vzor chování podporující funkci vzdělávání, pokud ale rodiče ke vzdělávání zaujímají postoj jiný než většinová společnost, může dítě nabít přesvědčení, že vzdělání je méně důležité a převezme si do života životní priority svých rodičů. Např. rodiny z nižších sociálních vrstev sice většinou význam vzdělání nepopírají, ale v jejich reálném životě se více uplatňují jiné vlastnosti a dovednosti. Většinou takové, které na vzdělání nezávisí a nejsou ani příliš významné pro školní úspěšnost“ (Vágnerová 2000, str. 141).

V takové rodině jsou za důležitější považovány jiné priority např. finance a konzumace, s čím souvisí i rodinný styl života. Pokud rodiče tráví většinu času u televize a požívají při tom nadbytek potravin, dítě bude považovat za správný styl života právě takový, jaký mají doma a rodiče se pak nemohou podívat nad tím, že jejich dítě nejeví zájem o sport a popř. je obézní. Takoví rodiče by se měli zamyslet i nad komunikačními schopnostmi dítěte, které naslouchá komunikaci ve většině z médií a verbální komunikaci tak používá pouze sporadicky. Děti, se kterými rodiče více hovoří, vypráví si předčítají jim, mají větší aktivní slovní zásobu a lépe se vyjadřují. Přebírají však mluvní vzor rodičů, a proto používá-li rodič vulgarismy může je převzít i jeho potomek. Stejně to platí i co se týče sociální interakce. Dítě vnímá, jak spolu rodiče hovoří a řeší problémy, např. když se rodiče doma často hádají či dojde dokonce na fyzické napadání, může dítě svoje problémy řešit podobným způsobem.

Rodič může dítěti říkat opakovaně, jak má žít, ono však bude žít tak, jak žije skutečně jeho rodina (Vágnerová 2000).

3.2 Sociální připravenost

Proto, aby dítě mohlo plně zvládnout roli školáka, mělo by dosáhnout určité socializační úrovně, aby jej tato nová role příliš nestresovala a dokázalo si ji osvojit. Jak uvádí Vágnerová (2000) v této souvislosti mluvíme o sociální připravenosti, protože socializace je více závislá na zkušenostech dítěte než na jeho zralosti.

„Školsky připravené dítě by mělo:

- a) rozlišovat různé role a diferencovat chování, které je s nimi spojeno.*
- b) mít jistou úroveň verbální komunikace*
- c) mít schopnost respektovat běžné normy chování, resp. I hodnotový systém, z něhož vycházejí,,*

(Vágnerová 2000, str. 142)

4. Srovnání školní zralosti a připravenosti

Rodiče se často setkávají v mateřských školách s tvrzením učitelek, že jejich dítě sice zvládá nároky, které jsou na něj kladeny v souvislosti s přípravou na školu dobře, ale i tak mu není nástup na základní školu doporučen. Je tomu tak proto, že pro správný vývoj jedince není důležitý jen úspěšné zvládnutí nároků školy, ale i zvládnutí sociální interakce s vrstevníky, spolužáky a dospělými. Pokud dítě bude premiantem, ale u ostatních nebude oblíbený či se s ním nebudou ostatní kamarádit, může se jeho postoj k životu a lidem v něm značně ovlivnit a ovlivní to i jeho budoucí partnerský vztah.

Proto bychom měli brát školní zralost a školní připravenost jako jeden velký celek důležitý pro kvalitní život dítěte.

„Kompetence, které jsou potřebné k přijatelnému zvládnutí školních požadavků, můžeme rozdělit do dvou skupin:

1. Kompetence, které jsou závislé na zrání, V této souvislosti lze mluvit o školní zralosti.

- *zvýšení emoční nestability a odolnosti vůči zátěži*
- *kvalitnější koncentrace pozornosti*
- *adaptace na školní režim*
- *lateralizace ruky*
- *rozvoj motorické i senzomotorické koordinaci k manuální zručnosti*
- *zrakové a sluchové vnímání*
- *vizuální diferenciaci a integraci, zralost očních pohybů*
- *sluchová diferenciaci*
- *koordinace obou hemisfér*
- *uvažování na úrovni konkrétních logických operací*
- *rozvoj úrovně regulačních kompetencí*

2. Kompetence, na jejichž rozvoji se ve větší míře podílí učení. Jejich úroveň vyjadřuje školní připravenost.

- *Hodnota a smysl školního vzdělávání*
- *Rozlišení různých rolí a diferenciaci chování s nimi spojeného*
- *Úroveň verbální komunikace*
- *Respektování běžných norem chování“*

(Vágnerová 2000, str.143)

5. Školní nezralost

Školní období je i pro dítě zralé pro školní docházku velmi zatěžující, proto je třeba dbát zvýšené pozornosti, zda je dítě zralé a připravené ve všech směrech školní zralosti. Pokud by tak nebylo, může se stát škola zdrojem nadbytečného stresu a dítě může dojít až k averzi vůči ní.

Dítě, které je např. nezralé po stránce fyzické, sice může dostat učebním požadavkům, avšak bude mít zbytečně zvýšenou zátěž tím, že je rychleji unavitelné a v důsledku toho se dokáže i kratší dobu soustředit na probíranou látku.

Obecně pak platí, že nezralé dítě se může projevovat neukázněností, špatnou koncentrací a koordinací pohybů, nesamostatností, vyjadřovacími potížemi, hravostí (tedy pracovní nezralostí) či růstovými rozdíly mezi vrstevníky.

6. Úloha mateřské školy v otázce školní zralosti

Mateřská škola (dále MŠ) je instituce vzdělávající děti od 3 do 6 let. Rodiče si často myslí, že je to jen zařízení, kde mohou své ratolesti odložit a kde je připraví na další, pro ně důležitější, stupeň vzdělávání. Co si ale neuvědomují je fakt, že v tomto věku se významně formuje osobnost dítěte.

Jedním z důvodů existence sice je příprava na základní škola (dále ZŠ), není však jedinou. MŠ má pozitivní vliv na rozvoj myšlení, sociálních vztahů a školní úspěšnosti. Je důležité zejména u dětí, kde rodina zcela neplní svou funkci a nemotivuje. Dítě se učí práci v kolektivu a vycházení se svými vrstevníky.

Svou roli v otázce školní zralosti hrají i podmínky, které má dítě v MŠ k dispozici – počet dětí ve třídě, složení dětí, podpůrné prostředky a hračky, osobnost učitelek a způsob jejich výchovy, organizace, komunikace a spolupráce školy a rodičů (Mertin, Gillnerová, eds. 2010)

7. Metody určení školní zralosti

K určení školní zralosti nám může pomoci mnoho různých metod. Záleží na co se chceme zaměřit, o jaký aspekt školní zralosti nám u daného jedince jde. Podle toho zvolíme i testovou metodu. Takto můžeme zkoumat např. inteligenci, lateritu, mluvný projev, jemnou motoriku, paměť, atd.

V testech určení školní zralosti se nejčastěji objevuje:

- kresba lidské postavy
- napodobování písma

- dokončování vět
- rozeznávání barev
- grafomotorická cvičení
- rozeznávání geometrických tvarů

Používané testy:

Orientační test školní zralosti – Jirásek

Reverzní test – Edfeldt

Test sluchového rozlišování – Wepman

Test verbálního myšlení – Jirásek

Pozorovací schéma na posuzování školní způsobilosti – Kondáš

Zkouška znalostí předškolních dětí - Matějček, Vágnerová

8. Socializace

Socializace je celoživotní proces, kdy se jedinec neustále musí učit přizpůsobení se společnosti, jejím normám a pravidlům a hledá si v ní své místo. Je to proces velice složitý a citlivý, jehož narušení může mít celoživotní následky. Každý jedinec si při něm prochází mnoha různými sociálními skupinami, jako první je to rodina, dále mateřská škola, základní škola atd. Samozřejmě se tu nemění jen prostředí, ale i složení osazenstva, jiná pravidla mohou platit v malých a velkých skupinách.

8.1 Socializace dítěte předškolního věku

Období předškolního věku je označováno jako věk iniciativy, jehož hlavní potřebou je aktivita (Erikson 1963).

Na počátku vývojové fáze dítěte není činnost, hra, nijak účelná. Dítě uspokojuje samotným průběhem, nepotřebuje o něco hrát, nepotřebuje vyhrát, jen chce, aby se hrálo. Teprve, když si dítě danou činnost osvojí, nastupuje další fáze, kdy je tato aktivita prostředkem k jinému cíli. Potřebu aktivity má již dítě batolecího věku, její význam se však stupňuje, rozvíjí se a dostává nový význam. Rozvoj těchto kompetencí je spojen s vývojem poznávacích procesů i socializace.

Aktivita se pro dítě stává prostředkem seberealizace, při níž potřebuje ale dostatečnou zpětnou vazbu, kterou mu můžou poskytnout dospělí. K nim dítě

vzhlíží, považuje je za vzor a přisuzuje jim do jisté míry i všemocnost, proto je pro něj tato zpětná vazba velmi ceněná a přikládá jí velkou váhu. Tento pocit úspěšnosti a pochvalného chování dítěti dodává sebeúctu a sebejistotu a do značné míry ovlivňuje jeho osobnostní rysy i budoucnost tím, že si dále tyto hodnoty přenáší ve svém životě jako základ strategie dosažení svých cílů (Vágnerová 2000).

8.2 Normy chování

Dítě si v předškolním věku osvojuje i řadu vzorců chování, tzv. norem chování. Osvojují si je pomocí pozorování dospělých kolem sebe, což většinou bývají rodiče. Pokud tak rodiče dítěti něco odeprou např. zakáží opírat si nohy o stůl a sami to ale dělají, dítě zákaz poruší a nebude pociťovat žádnou vinnu. Pokud však rodiče zákaz také dodrží, dítě si bude uvědomovat skutečnost, že pravidla platí pro všechny a tudíž, že se „to“ opravdu nemá. Rodiče by měli dítěti poskytovat zpětnou vazbu pomocí odměny a trestu. Pokud rodič nastolí pravidla, ale nebude ujasněné, co se stane, když se poruší, dítě jim nepřikládá takovou váhu a častěji je poruší. V případě předchozího případu můžeme dítěti říct, že pokud pravidlo poruší, nebude u toho stolu sedět. Pokud však dítě pravidlo dodržuje, ale nedočká se mu pochvaly za jeho jednání, může po čase „zkoušet“, co se stane, když ho poruší (Vágnerová 2000).

„Přijímání sociálních vzorců, ale není jen o chování v konkrétní sociální roli, ale i o chování, které má spíše obecný charakter, jako je rozvoj prosociálního chování, které lze charakterizovat jako pozitivní, respektující ostatní. Jeho rozvoj je spojen s dosažením určité úrovně empatie, se schopností ovládnutí agresivity a vlastních aktuálních potřeb.“

1. *Jedním z předpokladů pro rozvoj prosociálního chování je uspokojení dětské potřeby jistoty a bezpečí (Děti, které se cítí nejisté a ohrožené, snadněji reaguje asociálně)*
2. *Rozvoj prosociálního chování je závislý na dosažené úrovni kognitivních kompetencí. (Ke konci předškolního věku je dítě schopné alespoň omezeně uvažovat z pohledu jiného člověka, a tudíž chápat i jeho potřeby.)*

3. *Prosociální chování je ovšem také výsledkem sociálního učení nápodobou, resp. na základě identifikace, ale i pomocí vysvětlování a podmiňování (tj. trestem a odměnou)*

Děti předškolního věku dovedou projeviti empatii a zkouší pomoci, když se jiné dítě či dospělý v nesnázích, učí se altruismu a kontrole a ovládnání agresivních tendencí. Vše je zatím ale velmi omezeno věkem, dítě není schopno vše dokonale zvládnout, vše potřebuje čas a zkoušení“ (Vágnerová 2000, str. 120).

8.3 Význam rodiny pro psychický vývoj předškolního dítěte

Rodiče jsou pro předškolní dítě emocionálně významnou autoritou. Představují ideál, jemuž se chce ve všech směrech podobat a s nímž se identifikuje. V rámci identifikace dítě zcela nekriticky akceptuje veškeré postoje, hodnoty a projevy rodičů, v hotové podobě, bez další diferenciaci. Identifikuje se subjektivně významnou bytostí zvyšuje pocit jistoty a bezpečí a snižuje pocit ohrožení, ať už vychází z čehokoliv. Kromě toho, identifikace s autoritou posiluje sebejistotu a zvyšuje sebeúctu.

Role rodičů a dospělých obecně považuje dítě za něco velmi žádoucího a je přesvědčeno, že taková role potvrzuje značné osobní kvality jejího nositele, a proto mu přisuzuje téměř omnipotenci. Tato představa bývá později korigována praktickými zkušenostmi (Pearce, 1986).

V předškolním období dítě prožívá období tzv. anticipace rolí (jak ho nazval E. Erikson, 1963), což znamená že si dítě zkouší nejrůznější role v rámci hry, ale všichni mu neustále říkají, že něco nesmí, protože dospělí není.

Dítě v tomto období smýšlí egocentricky, a proto si situace zlomové pro rodinu jako je např. rozvod nedokáže pochopit jinak než ve spojení se svou osobou, tj. že rodič (obyčejně otec) odešel od rodiny kvůli tomu, že zlobilo, nebo že ho nemá rád.

Rozvod však nemá negativní důsledky pouze vlivem odchodu jednoho z rodičů, ale i ztrátou zázemí, jistoty a bezpečí domova a ztrátou vzoru chování rodiče, který odešel. Chlapec, který žije pouze s matkou, si za této situace může najít náhradní objekt a identifikovat se s jiným mužem, i když pro něj nebude tak citově významný.

Eventuelně se bude ve větší míře identifikovat s matkou, která zaujímá roli výhradně ženskou. Určitou korekcí může být pozdější zkušenost s vrstevníky, ale ta má jiný charakter než identifikace s dospělým.

Typickou skupinou jsou chlapci – jedináčci, vyrůstající pouze s rozvedenou matkou, případně ještě další příbuznou ženského pohlaví. Jednou z extrémních reakcí na rozvod může být závislost na matce a ztráta maskulinních rysů. Podle L. Steinberga a J. Belskyho (1991) chlapci, kteří neměli možnost identifikace s mužským vzorem, neměli ani typické zájmy a projevy, pro své vrstevníky tak nebyli příliš atraktivní a ostatní chlapci si je nevybírali za přátele, čímž se prohluboval deficit jejich zkušeností. V takové konstelaci, kdy je matka navíc osamělá, se snadno rozvine syndrom *maminčin chlapeček*, který se nesmí stát stejným, jako jeho otec, a ani ho nesmějí zkazit ostatní chlapci (kteří jsou „hrubí“, „agresivní“ apod.). Riziko takového ovlivnění osobnostního vývoje je větší před pátým rokem života dítěte. Starší chlapci už mají základní znaky mužské role ve větší míře zafixované a nelze je, alespoň v tomto směru, tak snadno ovlivnit.

Ve své zkušenosti jsou ochuzeny i děti, které žijí pouze s rodičem stejného pohlaví, protože jim zase naopak chybí zkušenost s modelem chování dospělého jedince opačného pohlaví. Všechny tyto děti neznají často ani typické interakce mezi dospělými osobami různého pohlaví (Vágnerová 2000).

8.4 Sociální role a prostředí

Člověk si za svůj život projde řadou sociálních rolí a s tím spojeným i sociálním prostředím. Na počátku nás všechny čeká role dítěte a prostředí naší rodiny. Zatímco rodina se může rozšiřovat či různě měnit, naše role nám zůstane vůči našim rodičům až do dospělosti.

Každá sociální role si nese svá pravidla a očekávání. V roli dítěte si nesmíme dovolit tolik, co v roli dospělého a v roli např. vnučky si k prarodičům nedovolíme dělat to, co v roli kamaráda ke svým přátelům. Co jaká role obnáší nám objasňují naše získané zkušenosti a převzaté normy chování našich rodičů.

Sociální prostředí rodiny dítě ovlivňuje v celém jeho životě. Zde získává normy chování, první zkušenosti s chováním dospělých a jejich interakcí.

9. Vztah sociálního prostředí a školní zralosti

Sociální prostředí tvoří zejména lidé, vztahy a společenské normy a kultura, což může mít určitý dopad i na školní zralost. Děti, které pocházejí ze sociálního prostředí, které je odlišné od normy, mohou mít problémy při přizpůsobování se nárokům školy. Např. děti z rodin, kde se vztahy řeší velmi vypjatě a s přílišnými emocemi, mohou totéž aplikovat ve školním prostředí a nebudou to považovat za nijak vymykající se, protože se chovají stejně jako jejich vzor, ale pro učitelku jsou tyto děti považovány za emočně nestálé, úzkostné. Jejich sociální prostředí totiž ovlivňuje jejich emoční a sociální zralost.

Jak píše Ilona Gillnerová v Psychologii pro učitelky mateřské školy (2010, str. 183), dítě potřebuje dospělé, kteří mu projevují lásku a ukazují hranice. Láska, projevy porozumění a bezpodmínečného přijetí dítěte, stejně jako hranice, jež působení dospělých nabízí a poskytuje, jsou pro vývoj dítěte nesmírně důležité. Rodina představuje významné sociální a výchovné prostředí pro vývoj a rozvoj dítěte, ale podílí se na uspokojování potřeb všech svých členů – dospělých i dětí.

Gillnerová (2010) dále uvádí, že pro orientaci v tomto složitém vztahu (vztahu v rodině) je důležité znát i styl výchovy rodičů – rozdělení podle K. Lewina z roku 1939:

- **autokratický styl** je charakteristický rozkazy, hrozbami, (přísnými) tresty, málo respektuje přání a potřeby dětí, poskytuje malý prostor pro samostatnost a iniciativu dítěte
- **liberální styl** neklade požadavky nebo je nekontroluje a nepožaduje jejich důsledné plnění, nedává dětem meze a hranice, málo jim pomáhá k vytyčení vlastních cílů
- **integrační styl** podporuje iniciativu dítěte, udílí méně příkazů, dává více námětů, návrhů, otevírá větší prostor pro samostatné rozhodování, je přístupný rozhovorům a debatám s dítětem, vyjadřuje mu porozumění a podporu

Styl výchovy je důležitý pro rozvoj schopností dítěte. Každé dítě potřebuje individuální přístup a pokud rodič zvolí nevhodující způsob výchovy, může dítě brzdit v jeho rozvoji a tím ovlivňovat i jeho emoční a sociální zralost.

Praktická část

10. Cíl výzkumu

Za cíl své bakalářské práce jsem si stanovila zjistit, do jaké míry může sociální prostředí, v němž dítě vyrůstá, ovlivnit jeho školní zralost.

11. Metodologie výzkumu

Při zpracování své bakalářské práce jsem si zvolila metodu kvalitativního výzkumu, za použití technik:

- dlouhodobé pozorování
- rozhovory s dětmi
- rozhovor s učitelkou
- testování - Orientační test školní zralosti
 - Reverzní test
- kresba rodiny a začarované rodiny

12. Charakteristika zkoumaného souboru

Svou bakalářskou práci jsem realizovala v mateřské škole v Českých Budějovicích, kam jsem docházela na průběžnou i souvislou praxi.

Škola se nachází na okrajové části města. Je složena ze tří tříd, kde jsou děti rozděleny podle věku. Ke škole náleží rozlehlá zahrada, jídelna a prádelna. O školu je velký zájem ze strany rodičů, a tak mají vždy naplněny kapacity všech tříd. Probíhá zde projekt věnovaný se ekologii a enviromentálnímu smýšlení.

Třída, ze které pochází zkoumaný soubor dětí, je určena pro děti předškolního věku, tedy ve věku 5 – 6 let. Jsou zde však i čtyři čtyřleté děti, které jsou však

inteligentně lehce nadprůměrné a nedělá jim problém vytvářet aktivity spolu se staršími dětmi, rychle chápou a nebrzdí ostatní. Dochází sem 28 dětí – polovina chlapců, polovina dívek.

V této třídě se střídají dvě učitelky s rozdílnými pohledy na výchovu dětí. První učitelka (50 let), se kterou jsem spolupracovala, prosazuje integrační styl výchovy, je veselá, působí optimisticky, děti jí smí tykat a bez ostychu za ní chodí, když potřebují obejmout či jí něco sdělit. Druhá učitelka (cca 60 let) zastává spíše autokratický styl výchovy, působí unaveně a s nezájmem, s dětmi hovoří spíše o tom, co udělali dobře či špatně. Sama přiznává že ji práce již nenaplňuje a setrvává v ní jen kvůli tomu, že v jejím věku si nechce hledat nic jiného. Děti na ní reagují podle mého ve většině špatně. Je pravda, že některé z dětí ji mají rády, ale většina v době jejích ranních směn nechce do školky docházet. Upřednostňuje starý model výuky a s tím spojené zákazy mluvení při jídle, výtvarné činnosti apod.

K mému zkoumání vztahu sociálního prostředí a školní zralosti jsem si vybrala šest dětí, tedy čtyři chlapce a dvě dívky. Všechny tyto děti šly letos k zápisu do základní školy, rozdíl však mezi nimi byly patrné, záměrně jsem totiž zvolila tři dvojice dětí, které jsem si rozdělila takto:

- děti, které minulý rok dostaly odklad školní docházky
- děti, které jsou dle předpokladů učitelky školsky zralé
- děti, kterým byl doporučen odklad školní docházky

Jsou to ty nejčastější případy dětí, potýkající se s problematikou školní zralosti, u kterých jsem chtěla zjistit, zda se prokáže provázanost s jejich sociálním prostředím.

13. Rodinná anamnéza

Rodinná anamnéze je sestavena na základě informací získaných od učitelky a dětí samotných a z osobní karty dítěte. Učitelka od níž jsem informace dostala všechny děti i jejich rodiny dobře zná a doba jejího pozorování dětí je minimálně 3 roky.

14. Kazuistika

Kazuistiku dětí jsem sestavila na základě výsledků testů, pozorování, rozhovorů a projektivních metod. Kazuistika slouží jako shrnutí všech faktů o jedinci a všech příčin ovlivňující školní zralost.

14.1 Pozorování

Pozorování bylo použito pro zjištění chování při interakci mezi učitelkou, vrstevníky i rodiči, sebeobsluže a hrách.

14.2 Rozhovor

Rozhovor jsem dělala jak s učitelkou, pro zjištění chování dítěte a informací o jeho rodině, tak s dítětem, se kterým jsme si povídali o rodičích, volném čase a jeho zálibách.

14.3 Testové metody

K testování dětí jsem použila dva testy :

14.3.1 Orientační test školní zralosti

(viz. Příloha 1)

Tento test vytvořil J. Jirásek podle Kernova testu a z původních 6 úkolů eliminoval počet na 3:

- Kresba mužské postavy - zde se zjišťuje úroveň inteligence a percepce dítěte vůči stavbě těla a vnímání detailů, hlavně v oblasti hlavy ale i končetin.
- Napodobení psacího písma – zde se zjišťuje úroveň zrakového vnímání, schopnosti vyhodnocovat podobu složitějšího tvaru a motorika ruky
- Opis skupiny bodů – zaměřuje se na oblast vizuomotoriky stejně jako předchozí bod, zde se ale zjišťuje i schopnost matematických představ

Test se vyhodnocuje pomocí obrázků s popisem (v Příloze 1), které jsou součástí materiálu k testování. U kresby mužské postavy je hodnocení tvořeno obrázky a – g, přičemž a je hlavonožec a g je syntetický (obrysový) způsob zobrazení mužské postavy.

U napodobení psacího písma je zde podrobně popsáno rozdělení a součásti, které jsou nezbytné pro zařazení do určité skupiny doplněné obrazovým rozdělením písma. Stejně je to tak i u opisu skupiny bodů.

14.3.2 Reverzní test

(viz Příloha 2)

Tento test vytvořil Ake W. Edfeldt k určení schopnosti percepce dítě psaného textu. Test je tvořen 84 obrázky a dítě má za úkol vyškrtat ty, které pokládá za nestejně. Zde se pak projeví připravenost na výuku čtení a psaní. Obrázky jsou např. zrcadlově otočeny nebo mají nestejně délky, také mohou být takto odlišné jen jejich části.

Jako uznané zvládnutí testu je třeba mít méně než 20 chyb. Doba určená k vyplnění testu je 15 – 20 minut.

14.4 Projektivní metody

Jako projektivní metody jsem použila kresbu rodiny a začarované rodiny pro zjištění sebehodnocení dítěte v rámci rodiny a vztahů, které tam panují. V kresbě začarované rodiny dítě navíc ukazuje negativní instinkty své rodiny.

15. Zkoumaný soubor dětí

Dítě č. 1

Jméno: **Karel**

Věk: 7 let

Laterita: pravák

- minulý rok dostal odklad povinné školní docházky

Informace o rodině

- rodina je úplná
- matka je vyučena a pracuje jako celnice
- otec je vyučen a pracuje jako elektrikář
- matka s chlapcem pravidelně navštěvuje hodiny jógy, kvůli dechovým cvičením a celkové harmonizaci jeho mysli a těla

Kazuistika

Kájovi bylo v době testování 7 let a 1 měsíc. Bydlí s oběma rodiči ve městě v menším bytě. Oba rodiče jsou vyučeni. Kája má staršího sourozence, bratra, který měl také odklad školní docházky. Rodiče se příliš jejich rozvoji nevěnují, volný čas většinou tráví u televize. Podle vyprávění Káji si myslím, že mezi sebou mají dobré vztahy. Nyní se rodiče Kájovi věnují každý den, ale s tím začali až od té doby, co mu byl doporučen odklad psychologem v pedagogicko-psychologické poradně, do té doby se soustředili spíše na staršího ze synů, protože měl problémy s adaptací na školní režim na základní škole. Nyní s matkou navštěvují grafomotorický kurz, jógu a ještě na začátku školního roku navštěvovali logopedickou poradnu. S matkou mají mezi sebou vřelejší vztahy než s otcem, matka se mu také věnuje mnohem více.

Mateřskou školu navštěvuje od svých 4 let. Jeho adaptace byla bezproblémová, ve třídě byl se svým starším bratrem. Kolektiv dětí ho přijal velmi dobře, ačkoliv se zpočátku projevoval trochu plaše. Nyní je mezi dětmi velmi oblíbený, chová se k nim přátelsky a konflikty řeší klidně, empaticky.

Dle názoru učitelky je velmi spontánní a hlučný (přede mnou se však projevoval spíše tiše). Při práci postupuje rychle, pokud mu něco není jasné, bez ostychu se zeptá pro objasnění.

Já jsem ho měla možnost pozorovat jeden semestr, jak při průběžné tak i souvislé praxi. Zpočátku působil plaše, ale během prvních pár návštěv si už přišel popovídat.

Kájovi byl doporučen odklad školní docházky z důvodů jeho nesoustředěnosti, nedostatečných výsledků při grafomotorických činnostech a špatné výslovnosti několika hlásek. Vše se ihned začalo řešit, bohužel až po doporučení odkladu a ne dříve, protože rodiče nevěřili názorům učitelky. Začali docházet na logopedii a grafomotorický kurz. Na doporučení učitelky začali docházet na jógu, kde cvičí společně s matkou. Zde se jim podařilo Káju celkově zklidnit a naučit ho soustředění. Na jeho chování je prý vidět velký pokrok. Nutno také zmínit, že mu bratr před spaním poslední rok čte (za dozoru matky) pohádky.

Při předložení testových metod určení školní zralosti se projevoval sebejistě, vše si nejdříve prohlédl, vyslechl si instrukce a pak se vyptal na doplňující otázky.

Nejdříve mu byl předložen Orientační test školní zralosti podle Jiráska, viz. Příloha 3. S jeho vypracováním byl velmi rychle hotový. Zpracování tomu také odpovídalo, kresba pána nebyla příliš detailní a bylo zřejmé, že ho příliš nezaujala, a tak ji chtěl mít rychle za sebou. Postava přesahuje vymezený prostor a má široce rozevřenou náruč. Hlava má oči, usměvavá pusa, nos a vlasy. Hlava je oproti tělu malá, dlaně jsou velké, prsty krátké. Nohy jsou zahnuté, bez náznaku oddělení chodidel. Postava nemá náznak oblečení. Opis písma a skupiny bodů mu nedělal větší potíže.

Dále pracoval na Reverzním testu podle Ake W. Edfeldta. Podstatu testu pochopil rychle a při prvním obrazi se ujistil dotazem, že postupuje správně.

Po testech mu byl zadán úkol nakreslit svou rodinu a poté rodinu začarovanou, po na kreslení prvního obrázku mu bylo zopakované zadání dalšího obrázku. Ani na jednom z nich nenakreslil sebe. U kresby rodiny (viz. Příloha 4) nakreslil prvního otce, jako nejvyššího, dále matku a bratra, kteří na rozdíl od otce nemají ruce. Matka má na obrázku výrazně větší hlavu než ostatní. U kresby začarované rodiny (viz. Příloha 5) se Kája dlouho zamýšlel, jak koho nakreslí. Nakonec nakreslil první matku jako klisnu a bratra jako její hřibátko. Otce nakreslil jako tramvaj se zdůvodněním, že jako zvíře si ho neumí představit.

Dítě č. 2

Jméno: **Eva**

Věk: 5 let

Laterita: pravák

- vyhodnocená jako školsky zralá dle učitelky

Informace o rodině

- rodina je úplná

- matka je vyučená kadeřnice a dálkově studuje nástavbové studium pro získání úplného středoškolského vzdělání s maturitou ekonomického směru a pracuje jako uklízečka v mateřské škole, kam Eva dochází

- otec studoval ekonomickou školu a má bakalářský titul; pracuje jako prodejce automobilů

Kazuistika

Evě bylo v době testování 5 let a 11 měsíců. Žije s rodiči a starší sestrou v bytě ve městě. Oba rodiče jsou velmi cílevědomí a věnují oběma dcerám prakticky veškerý svůj volný čas. Matka pracuje jako uklízečka v mateřské škole, kam Eva dochází a často bývá v její třídě a pozoruje ji a práci učitelky s ní. Její adaptace na prostředí školky byla i z tohoto důvodu snadná, když má svou matku kdykoliv během dne k dispozici. Avšak proto se jí nepovedlo navázat takový vztah s učitelkou jako mají ostatní děti. Je velmi fixována na matku, chce být jako ona. Snaží se jí napodobovat a vše, co se kolem ní děje, konzultuje s matkou a její názory pokládá za své.

Podle názoru učitelky je ctižádostivá a má přehled o svém okolí. Má hudební nadání, ale její výtvarné práce jsou rychlé a nedbalé, bez fantazie. Často si vymýšlí a navádí jiné děti k nepleše. V kolektivu je ale velmi oblíbená, sama si určuje, kdo se s ní může bavit a buduje si kolem sebe skupinu dětí, které jí poslouchají téměř na slovo a tím pak do značné míry ovlivňuje dění ve třídě, protože když ji něco nebaví, nesmí to bavit ani ostatní, protože jinak musí z „party“ ven.

Názoru p. učitelky jsem se nejdřív obávala. Nechtěla jsem se zapojovat do nálepkování dětí, nicméně nakonec jsem s ní musela souhlasit, sama jsem se při činnostech nejednou setkala s tím, že Eva odbíhala říkat matce, co jsem s nimi dělala

nebo dělat budu s otázkou - „A to ona smí, mami?“. Či jindy, kdy se domluvila se svou „partou“ a neustále se dožadovali chození na toaletu, samozřejmě jsem je postupně pustila, ale když se mě pak ptaly ty samé děti znovu o dovolení pět minut poté, co přišly, pouštět jsem je přestala a najednou se mnou přestala celá tato skupina spolupracovat.

Při testování se projevovala velmi sebejistě a posmívala se triviálnosti úkolů, postupovala rychle až ledabyle.

U Orientačního testu školní zralosti podle Jiráska (viz. Příloha 6) nakreslila pána s dlouhými vlasy, výrazně větším břichem. Postavě jakoby ruce rostou z krku. Místo chodidel je nakreslena koule, stejně jako místo rukou, chybí prsty. Opis písma a skupiny bodů je ledabylý avšak v normě vzhledem k jejímu věku.

Reverzní test jí dělal problémy. Ačkoliv poznamenala, že je to příliš jednoduché a dožadovala se toho, že bude ostatním radit, její test nedopadl příliš valně.

Poté jí byl zadán úkol nakreslit rodinu a začarovanou rodinu. Na žádném z nich se sama nenakreslila. Při kresbě rodiny (viz. Příloha 7) nakreslila první otce pak matku a sestru. Všechny postavy jsou stejně velké. Otec má dlouhé vlasy, ačkoliv ve skutečnosti má vlasy velmi krátké.

Na obrázku začarované rodiny (viz. Příloha 8) nakreslila svého otce červenou barvou jako sněhuláka s vysvětlením, že když sněhulák obživne, stane se z něj zvíře. Dále nakreslila matku zeleně jako tučňáka a sestru černo oranžově také jako tučňáka.

Dítě č. 3

Jméno: **Mikuláš**

Věk: 5 let

Laterita: pravák

- doporučen odklad povinné školní docházky

Informace o rodině

- rodina je úplná

- matka je vyučená a pracuje v dělnické profesi

- otec je vyučen a pracuje v dělnické profesi

(učitelka ani Mikuláš neví, co rodiče dělají)

Kazuistika

Mikulášovi bylo v době testování 5 let a 8 měsíců. Žije s rodiči a mladší sestrou (1 rok) v domě na okraji města. Rodiče na něj nemají příliš čas, matka je na mateřské dovolené, ale brigádně si přivydělává a pečuje o dům a rozlehlou zahradu. Otec je velkou část dne v práci. Chodí domů hodinu před tím, než jde Mikuláš spát a o víkendech pracuje na opravě domu a zahradě. Mikuláš doma většinou hraje počítačové hry a o víkendech si pouští DVD s dinosaury.

V MŠ je Mikuláš od narození své sestry. Z počátku s nikým nekomunikoval a často plakal. Nyní se projevuje velmi tiše, hraje si spíše sám.

Podle p. učitelky je velmi dětský na svůj věk, neposedný a velmi těžko se soustředí. Potřebuje téměř stálý přímý kontakt s učitelkou. Při práci projevil svůj výtvarný talent.

Ze své zkušenosti vím, že se často chodil chovat a přitom povídal o tom, co dělal a co by chtěl či se jen křečovitě držel a nechtěl se pustit. Při pracovní činnosti po prvních minutách vstal a šel mě jako učitelku obejmout a políbit, čímž narušoval průběh činnosti, čehož si ani nevšiml. Při nových hrách se nesoustředil na pravidla, a tak šel většinou s davem, i tak mu ale její průběh dělal neskutečnou radost. Při jednoduchých hrách, které znal, chtěl zaujmout vedoucí pozici např. chytač při hře na mrazíka.

U Orientačního testu školní zralosti podle Jiráska (viz. Příloha 9) chtěl několikrát připomenout, co má dělat. Přesto se tvářil vesele a byl rád, že se mu věnuji. Kresba pána

mu dělala potíže, nejdříve chtěl gumovat a pak postavu pouze překreslil. Postava je velmi malá s téměř neviditelnými očima. Chybí krk a vlasy. Opis písma a skupiny bodů zvládl jen přibližně.

Reverzní test dle Ake W. Edfeldta sice na začátku chápal a první řádek obrazců zaškrtnal správně, poté se ale začal ošíval a rozhlížel, dokonce šel obejmout učitelku a pak se vrátil. Nakonec zaškrtnal ještě nějaké obrazce na první straně a řekl, že má hotovo. Upozornila jsem ho na další strany, ale on si sedl k první straně a začal si po straně stránky kreslit. Seděl u testu až do vyzvání k odevzdání.

Kresbu rodiny (viz. Příloha 10) umístil Mikuláš k hornímu okraji. Nejdříve nakreslil matku a otce, pak sestru a sebe. Sestru i sebe nakreslil stejně velké, ačkoliv je sestra ještě kojeneček. Kresba je zjednodušená. Otcí zvýraznil nos tím, že okolo nakreslil ovál. Na obrázku začal kreslit ještě další osobu, kterou nedokončil. Na otázku, kdo je ta postava, řekl: „Nikdo, nějaký pán.“

V jeho začarované rodině (viz. Příloha 11) se promítla jeho záliba v dinosaurech. I zde kreslil postavy ve stejném pořadí, sestra je však o trochu menší než on.

Dítě č. 4

Jméno: **Markéta**

Věk: 6 let

Laterita: pravák

- minulý rok dostala odklad povinné školní docházky

Informace o rodině

- rodina je úplná

- matka má úplné středoškolské vzdělání s maturitou a pracuje jako plavčice

- otec je vyučen a pracuje jako anténář

Kazuistika

Markétě bylo v době testování 6 let a 8 měsíců. Žije v bytě na okraji města, spolu s oběma rodiči a starší sestrou. Rodina je sportovně založená, často chodí společně plavat a lyžovat či vyjíždějí na dlouhé túry do hor.

Do MŠ nastoupila Markéta ve 4 letech. S adaptací neměla větší problémy, brzy se zapojila do kolektivu.

Podle p. učitelky je přátelská, kamarádká a oblíbená mezi dětmi. Při pracovních činnostech je velmi pečlivá až pomalá. Někdy se projevuje jako tvrdohlavá a paličatá. Kvůli jejímu pracovnímu tempu a nízké sebejistotě projevu jí byl doporučen i odklad školní docházky. Pedagogicko psychologickou poradnu navštívila jen jednou, právě kvůli odkladu. Jinak u ní nebyl zaznamenán jiný problém.

Ze svého pozorování jsem zaznamenala, že se mi zpočátku vyhýbala, snažila se příliš neprojevat a nebýt „vidět“. Později přicházela nejdříve pro pomoc při práci poté i pro popovídání. Nejčastěji mluvila o sportovních zážitcích s rodinou. Její povídání provázela ale nejčastěji věty „To mi ještě nejde.“ nebo „Táta říkal, že na to ještě nemám.“, z čehož je patrné, jak málo si věří a že otec si není zřejmě vědom, jak tato věta může na jeho dceru působit.

Při testování byla poněkud nesvá, dlouho váhala nad úkoly, při pobídce se dušovala, že ví, co má dělat, ale musí si to rozmyslet. Orientační test ji dal opravdu zabrat (viz. Příloha 12). Říkala, že pána kreslit neumí a po přesvědčení, že si to tady aspoň může zkusit, dlouho přemýšlela, v čem je pán jiný než paní, aby to nakreslila

správně. Postava na obrázku je malá, bez úst. Čáry jsou ve většině opravované a roztřesené. Kromě úst má postava v podstatě vše, co má mít. Podobně na tom je i opis písma a skupina bodů.

U reverzního testu byl její přístup z počátku podobný, ale poté co si test dlouho prohlížela najednou začala proškrtávat a byla hotova poměrně rychle. Sama však test neodevzdala a čekala, jestli jí schválím, že je test v pořádku a může ho odevzdat.

Další její úkol byl nakreslit rodinu a začarovanou rodinu. S tím neměla větší potíže. Při kresbě rodiny (viz. Příloha 13) nakreslila nejdříve zprava matku, sebe, sestru a nakonec otce. Postavy se postupně zmenšují, otec je tedy nejmenší. V kresbě je mnoho detailů např. sestra má drobné pihy na tváři. Sobě nakreslila Markéta jako jediné barevné rty a oči, nenakreslila si prsty. Jediný otec nemá naznačeno oblečení.

Při kresbě začarované rodiny (viz. Příloha 14) chvíli váhala, nakonec začala kreslit sestru jako pavouka a pak sebe jako mnohem menšího pavouka (byl nakreslen i slaběji než ostatní) a rodiče (nejdříve matku) jako dva hady, kteří se od nich plazí. Zde je otec jako největší člen rodiny.

Dítě č. 5

Jméno: **Matěj**

Věk: 5 let

Laterita: pravák

- vyhodnocen jako školsky zralý dle učitelky

Informace o rodině

- rodina je úplná

- matka má vysokoškolské vzdělání a pracuje jako herečka

- otec má vysokoškolské vzdělání a pracuje jako pedagog na střední škole

Kazuistika

Matějovi bylo v době testování 5 let a 11 měsíců. Žije v bytě ve městě s rodiči a se sestrou – dvojčetem. Jeho matka je herečka a tráví doma velmi málo času, pokud ale čas má, věnuje ho naplno dětem. Otec pracuje jako pedagog na střední škole a veškerý volný čas tráví s ním a jeho sestrou. On je vodí do školky a obstarává chod domácnosti. Rodina společně podniká mnoho výletů či jen tak společně hraje hry. Rodiče se snaží dětem věnovat hodně času a snaží se je aktivně rozvíjet po všech stránkách.

Společně se sestrou nastoupil do mateřské školy ve třech letech a s adaptací neměli víceméně žádný problém. Jeho sestra byla zpočátku trochu nesmělá, ale Matěj ji přechod od rodiny do třídy plně dětí velmi usnadnil.

Podle p. učitelky je všestranně nadaný, hlavně hudebně. Umí číst písmena a slova i celé věty. Je ctizádostivý, komunikativní a sebestředný. Má široké znalosti a je velmi zvědavý. Do jisté míry zastihuje svou sestru svou extroverzí, sestra je velmi tichá, nicméně má stejný potenciál jako Matěj. Pokud se vyskytne sebemenší problém, brání ji. V posledních týdnech začal s otcem docházet na logopedii na nácvik písmen R a Ř.

Z mého pozorování soudím, že tvrzení p. učitelky je více než vystihující. Matěj je velmi výrazná osobnost ve třídě. Nebaví ho jednoduché hry např. s auty, ale vždy se dokáže zabavit. Jeho hry mají jasný smysl a cíl. Rád vymýšlí aktivity pro celou třídu a je rád, když ho všichni poslouchají, svou autoritu si však nemusí nijak vynucovat.

Několikrát se mi stalo, že při řízené činnosti mi přišel Matěj povědět, co ho napadlo za hru a domluvit se, zda je nápad praktikovatelný ihned, či jestli si ho nechci poznamenat na jindy. Pokud ve třídě zaznamenal nějaké nepokoje, byl první, který šel hledat řešení. Nikdy nejednal agresivně, ale nabízel alternativy oběma stranám.

Při předložení testů reagoval nadšeně. Tvrdil, že něco podobného někdy dělal a zvládne to. U orientačního testu (viz. Příloha 15) si vyhrál s kresbou postavy. Postavu pána umístil zcela vlevo (pod české zadání úkolu). Kresba je přiměřeně velká, má velké barevné břicho, krátké ruce jen s náznakem prstů, nohy má dlouhé. Hlava má oči a nos, chybí rty. Na hlavě má korunku a dlouhá vlasy. Opis písma a skupiny bodů zvládl dobře.

Reverzní test mu nedělal žádné problémy. Měl ho hotový za pár minut a dožadoval se další práce.

U zadání kresby rodiny (viz. Příloha 16) jen řekl, že myslel, že přijde něco těžšího. Nakreslil nejdříve svou sestru, sebe, otce a nakonec matku. Překvapivě zobrazil sebe jako nejmenšího.

Na kresbě začarované rodiny (viz. Příloha 17) nakreslil nejdříve matku a sestru jako tučňáky, pak otce jako lva a nakonec sebe jako hada (nutno dodat, že se v jeho rodině zrovna řešilo pořízení hada, který se Matějovi tolik zamlouvá jako domácí mazlíček).

Dítě č. 6

Jméno: **Petr**

Věk: 5 let

Laterita: pravák

- doporučen odklad povinné školní docházky

Informace o rodině

- rodina je úplná

- matka má středoškolské vzdělání s maturitou a pracuje jako administrativní pracovnice v kanceláři

- otec studoval učební obor a pracuje jako řezník

Kazuistika

Petříkovi bylo v době testování 5 let a 7 měsíců. Žije s rodiči a sestrou - dvojčetem v domě na okraji města. Jeho matka pracuje v kanceláři a obstarává veškerou péči o rodinu sama. Otec pracuje jako řezník a po příchodu domu tráví veškerý čas u televize. Matka na děti nemá příliš času, a tak jim pro zabavení pouští pohádky na DVD a kupuje jim spoustu hraček. Petříkova sestra se projevuje velmi naivně, špatně se soustředí a nejraději si hraje na zvířátka (občas celé dny trvá na tom, že je kočička a příliš se nezapojuje do činností).

Podle p. učitelky si hraje většinou sám, málokdy vyhledává kolektivní hraní. Rád komunikuje s dospělými, má však velmi špatnou výslovnost, a tak se občas nepotká s pochopením, na což reaguje agresí. Při řízených činnostech je neposedný. Má velké rezervy v grafomotorických činnostech, nejdou mu řešit cesty a labyrinty. Stříhání mu jde též velmi těžko. Naopak paměť má velice dobrou, dokáže zopakovat rozhovory či části příběhů a televizních pořadů. V poslední době začal v době spánku masturbovat, což učitelka řeší tím, že ho vždy požádá, aby se dobře přikryl a dal ruce na deku.

Podle mého pozorování je práce s ním opravdu složitá. Uniká mu mnohdy podstata činnosti a místo toho dělá, co je mu pohodlnější. Při ranních hrách je většinou sám nebo se svou sestrou. S tou ale aktivita končí většinou útokem Petříka na ni, protože udělala něco (ač ne záměrně), co se mu nelíbilo. Pokud učitelka začne situaci

řešit, propadne buď zoufalství z pocitu vinný, nebo začne křičet, dupat a mlátit okolo sebe. Vztek ho ale rychle přejde, pokud na něj nikdo nereaguje.

Při podávání jídla často protestuje proti velikosti porce i proti obsahu. Pokud mu učitelka nevyhoví, zvrací. Učitelka ho do jídla nenutí, děti mají volbu, kolik jídla chtějí a můžou si vybrat u svačiny, zda chtějí pomazánku či suché pečivo.

Při předložení testů se choval zmateně, musela jsem mu několikrát i během vyplňování zopakovat zadání. V orientačním testu školní zralosti (viz. Příloha 18) nakreslil jako postavu pána velmi zjednodušeně, na úrovni tříletého dítěte, tedy hlavonožce. Postava má výrazné oči a chybějí jí ruce, což může souviset s jeho potřebou masturbace. U opisu písma je znatelné pouze první písmeno a u opisu skupiny bodů, body nejdřív spočítal a pak je nakreslil do řady. Při otázce, zda jsou obrázky stejné, řekl, že ano, když se dobře podívám.

Reverzní test byl pro něj velmi stresující, neustále se ptal, zda postupuje správně. Nicméně výsledek byl nepatrně lepší než u Evy.

Kresba rodiny (viz. Příloha 19) mu dělala radost. Byl spokojený, že mi přitom může vyprávět o tom, jak byli s rodinou o víkendu na výletě na horách. Nakreslil nejdříve otce, sebe, sestru a nakonec matku. Petřík je na obrázku stejně velký jako matka, zatímco jeho sestra je o poznání menší. Rodiče mají tmavé oči, zatímco děti mají oči světlé (doopravdy mají všichni oči hnědé).

U kresby začarované rodiny (viz. Příloha 20) se Petřík nemohl rozhodnout, jaká zvířata nakreslí. Nakonec začal kreslit matku jako modrou smrtelně jedovatou vosu, pak dokreslil i ostatní. Ještě upřesnil, že ty vosy zabíjí pouhým dotykem.

16. Shrnutí

Vybrané děti jsou z úplných rodin a mají jednoho sourozence. Dvě z dětí se dle předpokladu projevily jako nezralé, ale i některé další mají problémy zejména s řečovými schopnostmi a pozorností.

Tabulka č. 1 – Rodinná anamnéza a základní rozumové schopnosti

	Karel	Eva	Mikuláš	Markéta	Matěj	Petr
Věk (rok, měsíc)	7, 1	5, 11	5, 8	6, 8	5, 11	5, 7
Rodina	úplná	úplná	úplná	úplná	úplná	úplná
Sourozenci	starší bratr	starší sestra	mladší sestra	starší sestra	sestra dvojče	sestra dvojče
Fyzická zralost	vyšší postavy	odpovídá	velmi drobné postavy	odpovídá	odpovídá	odpovídá
Laterita	P	P	P	P	P	P
Pracovní tempo	odpovídá	odpovídá	pomalé	velmi pomalé	odpovídá	pomalé
Pozornost	dobrá	dobrá	nestabilní	dobrá	dobrá	nestabilní
Samostatnost	dobrá	velmi dobrá	nesamostatný	dobrá	velmi dobrá	nesamostatný
Pravolevá orientace	dobrá	dobrá	není osvojena	dobrá	dobrá	není osvojena
Koordinace pohybů	dobrá	dobrá	není osvojena	dobrá	dobrá	není osvojena
Matematické schopnosti	dobré	dobré	slabé	méně dobré	dobré	méně dobré
Držení tužky	správné	správné	křečovitě	křečovitě	správné	křečovitě
Barvy	zná	zná	většinu zná	zná	zná	zná
Znalosti abecedy	dobrá	dobrá, zkouší číst	špatná	dobrá	dobrá, čte	špatná
Logopedie	ano	ne	ano	ne	ano	ano
Další rozvojové aktivity	jóga, grafomotorický kurz	-	pedagogicko psychologická poradna	-	-	-
Odklad školní docházky	v minulém roce	ne	tento rok doporučen OŠD	v minulém roce	ne	tento rok doporučen OŠD

Podle výsledků z Jiráskova test školní zralosti je patrné, že vybrané děti mají celkově vyhovující úroveň grafomotorických schopností a vizuomotorické koordinace, kromě Petra.

Tabulka č. 2 – Vyhodnocení Jiráskova testu podle Dittricha (1992)

Součet známek	Úroveň školní zralosti
3 – 5	výrazný nadprůměr
6	nadprůměr
7 – 9	průměr
10 – 11	slabší průměr
12	podprůměr
13 - 15	velmi slabá úroveň

Tabulka č. 3 - Vyhodnocení Jiráskova testu školní zralosti u zkoumaného souboru dětí

	Karel	Eva	Mikuláš	Markéta	Matěj	Petr
Čas	5 minut	8 minut	5 minut	15 minut	8 minut	10 minut
Kresba mužské postavy	3	3	2	2	3	7
Napodobení psacího písma	2	2	2	1	2	4
Obkreslení skupiny bodů	1	1	3	1	1	4
Celkem bodů	6	6	7	4	6	15
Vyhodnocení	nadprůměr	nadprůměr	průměr	výrazný nadprůměr	nadprůměr	velmi slabá úroveň

Reverzní test se ukázal jako problémový u Evy a Petra, u nichž se projevilo mírné opoždění, a u Mikuláše, který test nebyl schopen vůbec dokončit a vzdal ho po první stránce. Naopak velmi dobré hodnocení mají Markéta a Matěj.

Tabulka č. 4 – **Vyhodnocení Reverzního testu (předpoklady pro čtení) u zkoumaného souboru dětí**

	Karel	Eva	Mikuláš	Markéta	Matěj	Petr
Čas	10 minut	10 minut	nedokončeno	17 minut	5 minut	20 minut
Počet chyb	14	25	-	3	5	22
Vyhodnocení	dobré	mírně opožděná	nelze hodnotit*	velmi dobré	velmi dobré	mírně opožděn

* Mikuláš potřeboval několikrát zopakovat zadání. Po prvním řádku však ztratil pozornost a začal vyprávět své zážitky. Po upozornění na nedodělanou práci vyškrtal několik polí s tím, že nedokázal rozlišit, zda jsou obrazce stejné či nikoli.

Jak již bylo zmíněno, testovaný vzorek dětí je složen ze dvou dětí, které měli odklad v minulém roce – Karel a Markéta, dvou mající tento rok doporučen odklad povinné školní docházky – Mikuláš a Petr a dvou školsky zralých – Matěj a Eva.

U Karla a Markéty jsou vidět velké pokroky. U většiny testů se projeví dokonce jako nadprůměrní. U Karla byl odklad doporučen pro jeho nestabilní koncentraci a slabé grafomotorické schopnosti. Rodiče nejdříve nesouhlasili, ale po návštěvě psychologa odklad schválili. Od té doby se na Káju zaměřila jak učitelka, tak i jeho rodiče. Matka se mu začala více věnovat a navštěvuje s ním jógu a grafomotorický kurz.

Markétě byl doporučen odklad kvůli jejímu pracovnímu tempu a nízké sebejistotě projevu. Ačkoliv hodnotím i nyní její tempo jako velmi pomalé, pracuje se v rozumném čase dobrých výsledků, zatímco dříve nebyla schopna úkoly dokončit. Myslím si, že její vývoj je do značné míry brzděn její sebedůvěrou, kterou ovlivňuje hlavně její otec. Nemají spolu sice žádné velké konflikty, nicméně nehodnotila bych jejich vztah za příliš dobrý. Otec má na Markétu velmi vysoké nároky, které ve svém věku může jen stěží zvládnout. Její sebehodnocení se projevilo i v kresbách – na první je sice přiměřeně velká a je součástí rodiny, avšak je blíže k matce, ale v další kresbě (začarované rodiny – viz. Příloha č. 14) se nakreslila jako velmi malého pavoučka.

Mikulášovi byl tento rok doporučen odklad školní docházky z důvodů celkové nezralosti – nedokáže se soustředit, má mezery ve znalostech předškoláka, ve artikulaci, v grafomotorice, je velmi drobný a svým chováním dětský. Má roční sestru a jeho matka se k nim chová podobně – šišlá na něj, chová ho jako miminko apod. Jelikož se ale musí věnovat vzhledem k věku hlavně jeho sestře, nechává ho hrát na počítači různé hry nebo mu pouští DVD. Ačkoliv s učitelkou rodiče souhlasili, že je nezralý, chtěli ho i tak poslat do školy. Po poradě s psychologem názor změnili a vyslechli si rady, jak Mikulášovi pomoci v jeho zrání.

Petr má doporučený odklad zejména kvůli sociální nevyzrálosti, agresi, nesprávné artikulaci, nesoustředěnosti a grafomotorice. Rodiče dlouho bojovali proti odkladu, ale nakonec se podvolili. Byli již dříve upozorňováni na jeho značné opoždění vůči jeho vrstevníkům a byly jim navrženy možnosti jeho rozvoje. Ty rodiče zamítli s přesvědčením, že Petr je nadprůměrně inteligentní dítě a učitelka jen jeho projevům nerozumí. Ani po odkladu rodiče neplánují žádnou změnu, dochází s ním pouze na logopedii.

U Matěje a Evy nebyly zaznamenány žádné problémy. Oba jsou nadaní a ambiciózní. Rodiče jim věnují velkou část svého volného času, podporují je v jejich zájmech a rozvoji celkově. Rodiče s nimi každý den čtou a i jim čtení samotné jde celkem dobře. Matěj dokonce sám čte knihy pro čtenářské začátečníky zcela sám a dobře rozumí jejich obsahu.

17. Závěr

V posledních letech se objevil velký nárůst počtu dětí s odkladem školní docházky. Co tento trend ve společnosti vlastně znamená a zda se mu dá předejít je zatím otázkou, která stále visí ve vzduchu. Je sice pravda, že nároky na děti nastupující do základní školy se stále zvyšují, nicméně přibývá i množství pomůcek, kurzů a jiných aktivit, které dítě může využít ve svém rozvoji a tím si usnadnit cestu k lepší adaptaci na základní vzdělání. Problém ale je, že dítě si samo nepomůže a rodiče zase podlehly jinému trendu v naší společnosti. A to je kariérismus a věčný stres. Rodiče totiž nemají čas na to se dítěti věnovat. Dávno pryč je i doba, kdy matky zůstávaly s dětmi až do jejich 3 – 4 let doma. Dnes se děti co nejrychleji „zbavují“, aby mohly nastoupit do práce, jinak by o ní mohly přijít, nebo by měly problém rodinu zabezpečit.

Ve volném čase rodiče buď znovu pracují, protože mají nesplněné povinnosti, nebo si potřebují odpočinout a děti zabaví na počítači, pohádkami apod.

Ve společnosti přetrvává názor, že mateřská škola dítě připravuje na základní školu. Ano, je to jedna z funkcí tohoto zařízení, avšak není jediná. Rodiče tak ale mají pocit maximálního naplnění této skutečnosti, že doma s dítětem dále nepracují.

Během své praxe jsem se nejednou s touto skutečností potýkala a sama jsem se chtěla přesvědčit, zda může být nějaký vztah mezi sociálním prostředím, které tvoří rodina dítěte, a jeho školní zralostí. Pozorované děti, jsem si vybrala se seznamu, který mi vytvořila sama učitelka. Byl rozdělen na děti zralé, nezralé a děti s odkladem z minulého roku. Nevěděla jsem jaké mají rodinné zázemí, protože jsem je do té doby neznala. Měla jsem možnost je pozorovat půl roku. Na základě pozorování, rozhovorů, testování a výsledku projektivních metod jsem zjistila, že daný vzorek dětí vztah mezi sociálním prostředím a školní zralostí skutečně vykazuje.

Děti, které byly určeny jako zralé, měli dobré vztahy s rodiči, kteří se jim opravdu každý den věnovali a vymýšleli aktivity nejen na víkendy, ale i pracovní dny. (Tyto děti většinou v rozhovorech uvedli, že televize je u nich puštěná jen na určité pořady a neběží tedy celý den.)

Kájovi rodiče, po jeho odložení nástupu do základní školy, změnili způsob výchovy a začali se mu více věnovat. Byl u něj zaznamenán opravdu velký pokrok a nyní je již zcela připraven na adaptaci na další vzdělávání. U Markéty se pohled

rodičů změnil jen z části. Zde však šlo spíše o problémy v sebejistotě, kterou ji snižoval její otec. Markéty učitelka si promluvila o problému s matkou a společně začali více vyzdvihovat její úspěchy a matka se jí více věnuje. I u Markéty došlo k pokroku a je již připravena do základní školy.

Děti určené jako nezralé měly jedno společné, a to, že čas strávený doma byl monotónní a většinou si museli hledat zábavu sami. Jejich rodiče na ně totiž neměli čas. Dětem ani nečetli, ani si s nimi nehráli. Nechali je hrát na počítači, pustili pohádky či jen televizi. Petr s Mikulášem tak měli velmi omezené zážitky z domova, někdy přišli s tím, že se koukali na „Faktor strachu“, což je velmi nevhodný pořad i v pozdějším věku dítěte.

Rodiče si v této uspěchané době neuvědomují do jaké míry dětem tento režim vlastně ubližuje a brzdí je. Naše společnost by si měla uvědomit, že dítě je ten nejcennější dar, jaký můžeme v životě přijmout a nedostane se na každého. Měli bychom o něj pečovat a hýčkat ho. Nemůže nám to přeci ublížit, v „nejhorším“ se nám tu bude žít o trochu lépe.

Seznam literatury a pramenů

- ČÁP, J. MAREŠ, J.: *Psychologie pro učitele*. Praha, Portál, 2007.
ISBN 978-80-7367-273-7
- DVOŘÁKOVÁ, M.: *Pedagogicko psychologická diagnostika II*. České Budějovice, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1999.
ISBN 80-7040-282-2.
- DITTRICH, P. *Pedagogicko-psychologická diagnostika*. Jinočany : H & H, 1993.
ISBN 80-85467-06-2
- FONTANA, D.: *Psychologie ve školní praxi*. Praha, Portál, 2010.
ISBN 978-80-7367-725-1
- KOLLÁRIKOVÁ, Z., PUPALA, B.: *Předškolní a primární pedagogika*. Praha, Portál, 2001. ISBN 80-7178-585-7
- KOPŘIVA, P, et al.: *Respektovat a být respektován*. Kroměříž , Spirála, 2008.
ISBN 978-80-904030-0-0
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D.: *Vývojová psychologie*. Praha, Grada Publishing, 1998. ISBN 80-247-1284-9
- LANGMEIER, J. *Vývojová psychologie pro dětské lékaře*. Praha : Avicenum, 1983.
ISBN 80-201-0098-7
- MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-627-8
- SAGI, A.: *Problémové děti v mateřské škole*. Praha, Portál, 1995.
ISBN 80-7178-067-7
- ŠVANCARA, J. a kol.: *Diagnostika psychického vývoje dítěte*. Praha, Avicenum, 1980.
- VÁGNEROVÁ, M., VALENTOVÁ, L.: *Psychický vývoj dítěte a jeho variabilita*. Praha, Univerzita Karlova v Praze, 1989. ISBN 80-7066-384-7.
- VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie I*. Praha, Karolinum, 2000.
ISBN 80-246-0956-8
- ZELINKOVÁ, O.: *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Praha, Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-326-0

Seznam elektronických zdrojů

Sbírka zákonů č. 561/2004 § 37 [online] . [cit. 2011-3-15]. Dostupný z WWW:

<http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>

Údaje o fyzické zralosti online] . [cit. 2011-3-15]. Dostupný z WWW:

http://www.sportovnimspizen.eu/dokumenty/cteni_pro_rodice/cteni%20pro%20rodice_skolni%20zralost.pdf

Seznam příloh

Příloha 1 – Orientační test školní zralosti podle Jiráska

Příloha 2 – Reverzní test podle Ake W. Edfeldta

Příloha 3 – Karel – Orientační test školní zralosti

Příloha 4 – Karel – Kresba rodiny

Příloha 5 – Karel – Kresba začarované rodiny

Příloha 6 – Eva - Orientační test školní zralosti

Příloha 7 – Eva – Kresba rodiny

Příloha 8 – Eva – Kresba začarované rodiny

Příloha 9 – Mikuláš- Orientační test školní zralosti

Příloha 10 – Mikuláš – Kresba rodiny

Příloha 11 – Mikuláš – Kresba začarované rodiny

Příloha 12 – Markéta - Orientační test školní zralosti

Příloha 13 – Markéta – Kresba rodiny

Příloha 14 – Markéta – Kresba začarované rodiny

Příloha 15 – Matěj - Orientační test školní zralosti

Příloha 16 – Matěj – Kresba rodiny

Příloha 17 – Matěj – Kresba začarované rodiny

Příloha 18 – Petr - Orientační test školní zralosti

Příloha 19 – Petr – Kresba rodiny

Příloha 20 – Petr – Kresba začarované rodiny

**ORIENTAČNÍ TEST ŠKOLNÍ ZRALOSTI
ORIENTAČNÝ TEST ŠKOLSKEJ ZRELOSTI**

Příjmení a jméno dítěte: Priezvisko a meno dieťaťa:		
Datum narození: Dátum narodenia:	Věk: r. m. Vek: r. m.	Datum vyšetření: Dátum vyšetrenia:
Adresa rodičů: Adresa rodičov:		

1. Tady nakresli nějakého pána tak, jak to umíš.

1. Sem nakresli nějakého pána tak, ako to vieš.

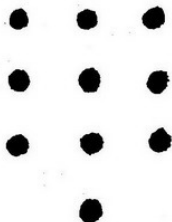
© PSYCHODIAGNOSTIKA, spoločnosť s r.o., Bratislava

* Instrukce viz v: Jirásek—Tichá, Psychologická hlediska předškolních prohlídek. SZdN, Praha 1988
Instrukcie pozri v: Jirásek—Tichá, Psychologická hlediska předškolních prohlídek. SZdN, Praha 1988

2. Podívej se, tady je něco napsáno. Ty ses ještě psát neučil(a), ale zkus, jestli bys to taky uměl(a). Hezky se dívej, jak je to napsáno a tadyhle vedle na to prázdné místo to tak napiš.

Lev na li.

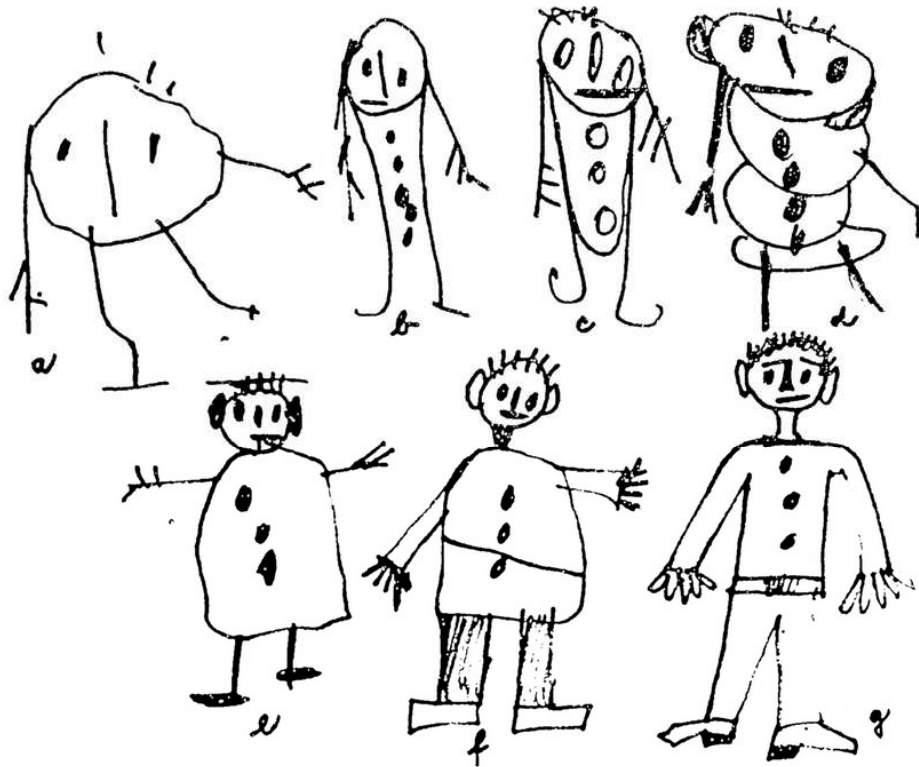
3. Tady jsou takové puntíky. Žkus to tadyhle vedle nakreslit zrovna tak.

2. Pozri sa, tu je niečo napísané. Ty si sa ešte neučil(a) písať, ale skús, či by si to tiež vedel(a). Dobre sa pozri, ako je to napísané, a tu vedľa, na to prázdné miesto, to tak napíš.

3. Tu sú také bodky. Skús to tu vedľa nakresliť takisto.

Obr.2. Vývojová stadia dětské figurální kresby: a → hlavonožec, b, c, d - překonávání hlavonožce, e - primitivní analytická kresba, f - vyspělejší analytická kresba, g - syntetický /obrysový/ způsob zobrazení mužské postavy

Úkol 2. - Napodobení psacího písma

1. Zcela dobře čitelné napodobení napsané předlohy. Písmena nejsou dvakrát větší než v předloze. Začáteční písmeno má výrazně patrnou výšku velkého písmene. Písmena jsou dokonale spojena ve tři slova. Nesmí chybět tečka nad písmenem i. Opsaná věta se neodchyluje od vodorovné linie o více než o 30%.

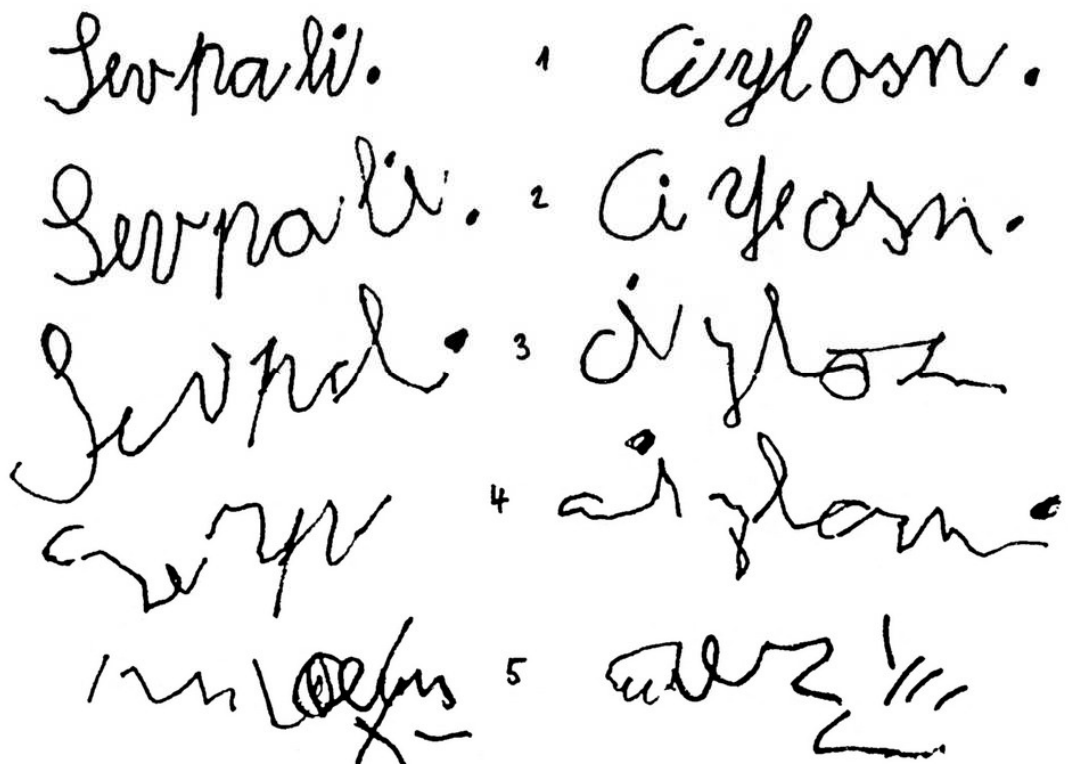
2. Ještě čitelné napodobení napsané věty. Na velikosti písmen ani na dodržení vodorovné linie nezáleží.

3. Je patrné členění písma alespoň na dvě části. Lze rozpoznat alespoň čtyři písmena předlohy.

4. S předlohou jsou si podobná alespoň dvě písmena. Celek ještě tvoří řádku "písma".

5. Čmárání.

Obr. 3. Hodnocení výkonů v úkolu 2 /napodobení psacího písma/

Úkol 3 - Obkreslení skupiny bodů

1. Téměř dokonalé napodobení předlohy. Tolerujeme jen velmi malé vychýlení jednoho bodu z řádky nebo sloupce. Zmenšení obrazce je přípustné, zvětšení nesmí být o více než o polovinu. Obrazec musí být rovnoběžný s předlohou.

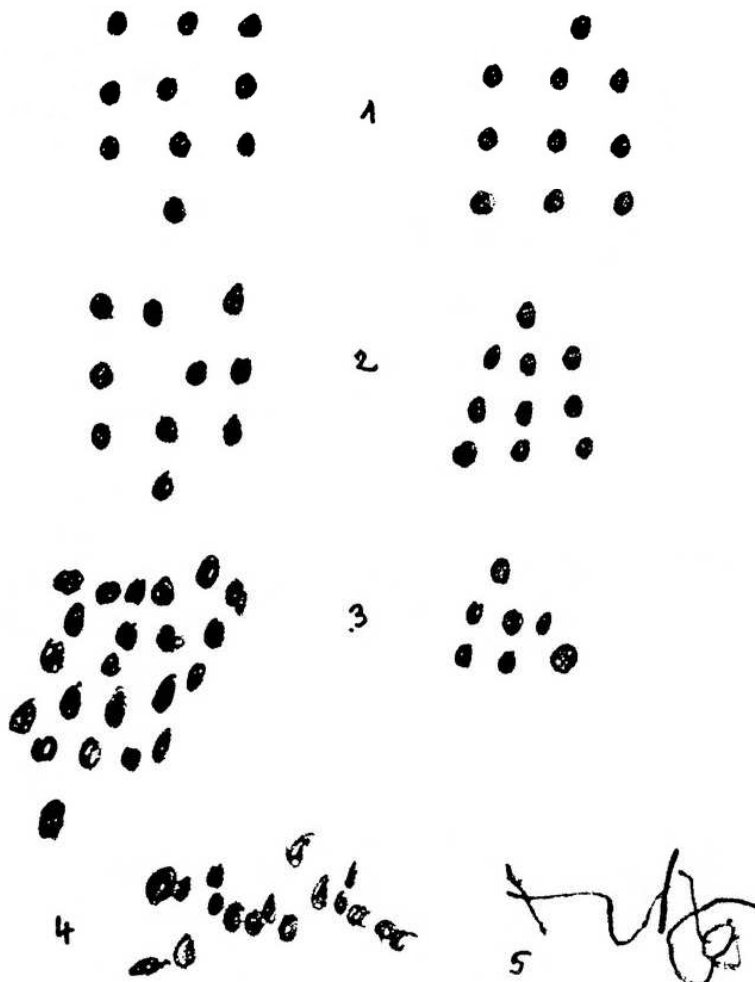
2. Počet a sestavení bodů musí odpovídat předloze. Lze prominout vychýlení až tří teček o půl šířky mezery mezi řádky nebo sloupci.

3. Celek se svým obrysem podobá předloze. Výškou a šířkou ji nepřevyšuje více než dvakrát. Teček nemusí být správný počet, ale nesmí jich být víc než dvacet a méně než sedm. Toleruje se jakékoli pootočení - i o 180° .

4. Obrazec se svým obrysem již nepodobá předloze, skládá se ale ještě z teček. Na velikosti obrazce a na počtu teček nezáleží. Jiné tvary /např. čáry/ nejsou přípustné.

5. Čmárání.

Obr.4. Hodnocení výkonů v úkolu 3 /obkreslení akupiny bodů/

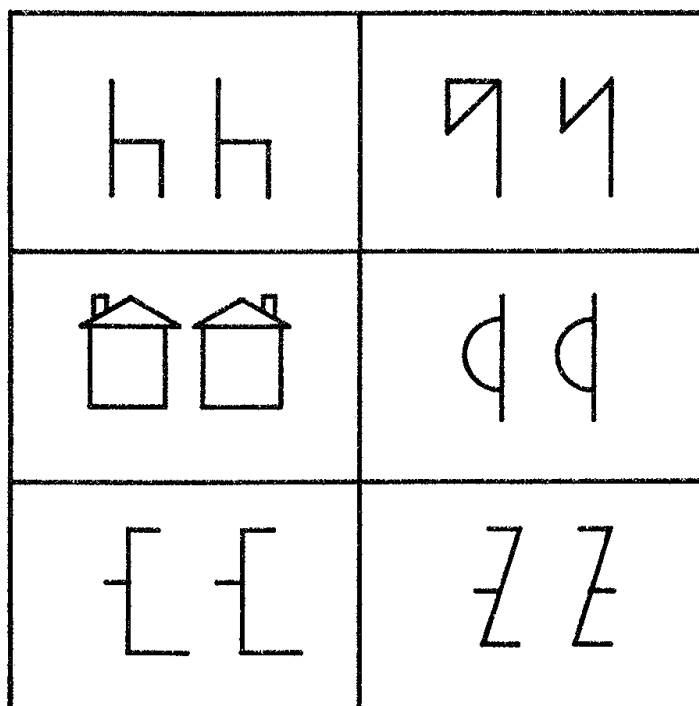
T - 1/1970
2. EXPERIMENT. VYDANIE

REVERZNÝ TEST

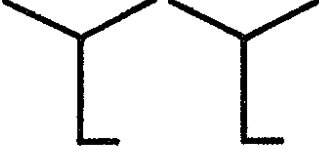
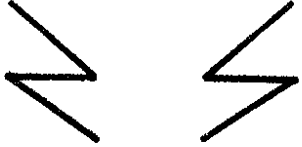
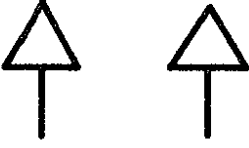

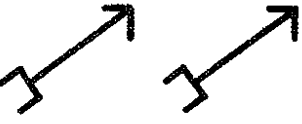

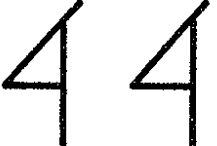
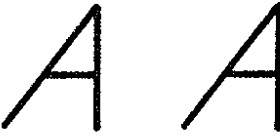

AKE W. EDFELDT

PRIEZVISKO A MENO PRÍJMENÍ A JMÉNO		DÁTUM NAR. DATUM NAR.		VEK VEK
BYDLIŠKO BYDLIŠTE		DÁTUM VŠETR. DATUM VŠETR.		
HS	CHYBY	ČAS	VS	
POZNÁMKY				

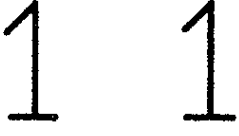
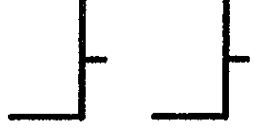
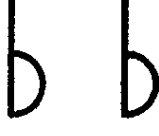

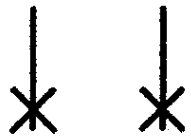

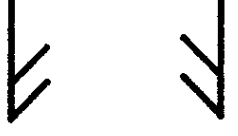

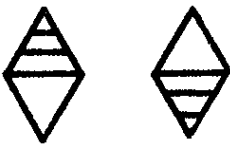
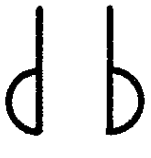
PRÍKLADY - PŘÍKLADY

© SKANDINAVISKA TESTFÖRLAGET, STOCKHOLM
© PSYCHODIAGNOSTICKÉ A DIDAKTICKÉ TESTY, N.P. BRATISLAVA

44	NΠ	d b
∩ ∩	Y Y	⊥ ⊥
q q	d d	∩ ∩
∩ ∩	P p	N N
P P	L L	h h
⊥ ⊥	∩ ∩	o o
Z Z	N N	7 7

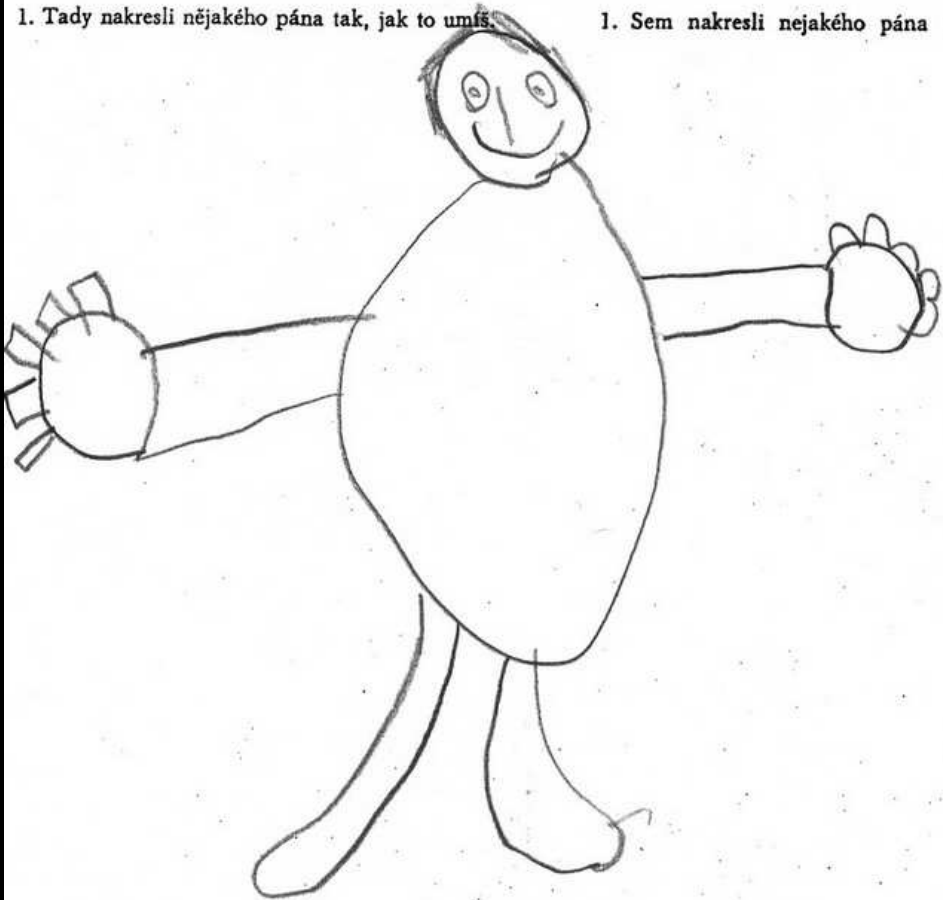
q b	h h	l l
f f	y y	t t
p p	h h	z z
< <	v v	u u
q p	h h	l l
f f	p p	y y
c c	m w	j c

TZ Forma A

ORIENTAČNÍ TEST ŠKOLNÍ ZRALOSTI*
ORIENTAČNÝ TEST ŠKOLSKEJ ZRELOSTI

Příjmení a jméno dítěte: Priezvisko a meno dieťaťa:		
Datum narození: Dátum narodenia:	Věk: r. m. Vek: r. m.	Datum vyšetření: Dátum vyšetrenia:
Adresa rodičů: Adresa rodičov:		

1. Tady nakresli nějakého pána tak, jak to umíš. 1. Sem nakresli nejakého pána tak, ako to vieš.

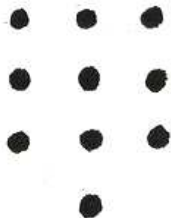
© PSYCHODIAGNOSTIKA, spoločnosť s r.o., Bratislava

* Instrukce viz v: Jirásek—Tichá, Psychologická hlediska předškolních prohlídek. SZdN, Praha 1988
Inštrukcie pozri v: Jirásek—Tichá, Psychologická hlediska předškolných prohlídek. SZdN, Praha 1988

2. Podívej se, tady je něco napsáno. Ty ses ještě psát neučil(a), ale zkus, jestli bys to taky uměl(a). Hezky se dívej, jak je to napsáno a tadyhle vedle na to prázdné místo to tak napiš.

Lev na li.

3. Tady jsou takové puntíky. Žkus to tadyhle vedle nakreslit zrovna tak.

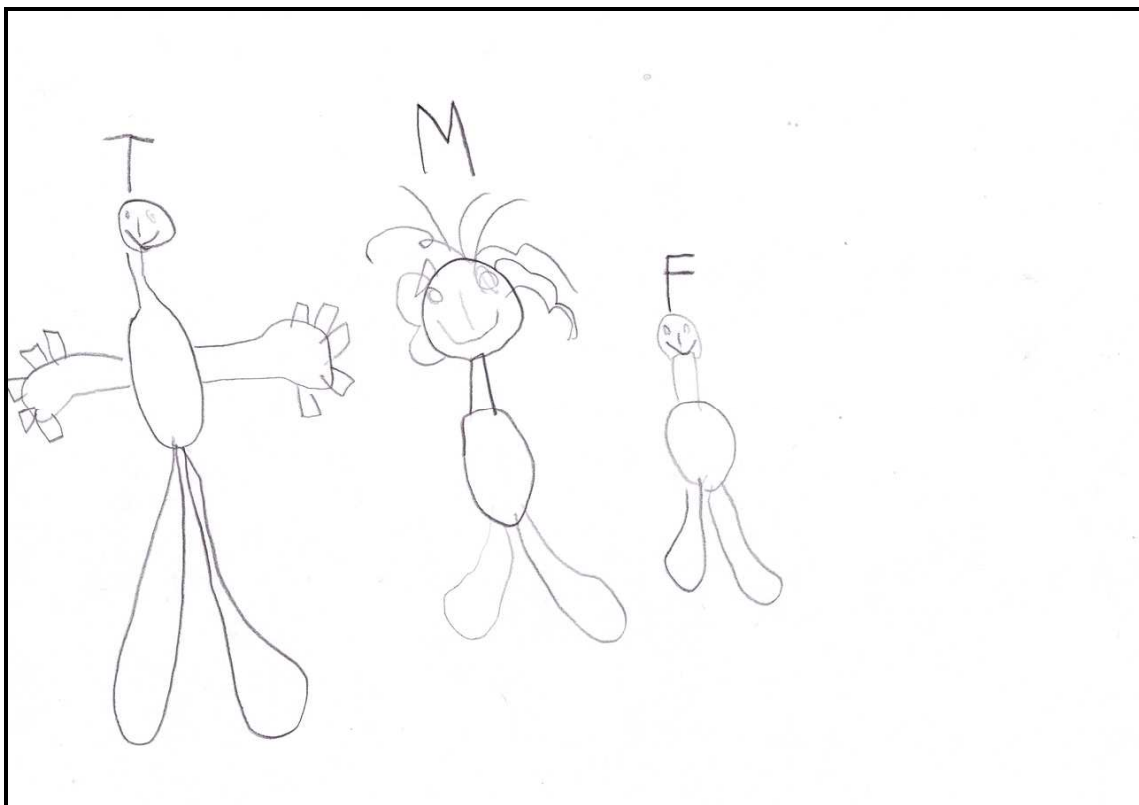
2. Pozri sa, tu je niečo napísané. Ty si sa ešte neučil(a) písať, ale skús, či by si to tiež vedel(a). Dobre sa pozri, ako je to napísané, a tu vedľa, na to prázdné miesto, to tak napíš.

Lev na li.

3. Tu sú také bodky. Skús to tu vedľa nakresliť takisto.

Příloha 4 – Karel – Kresba rodiny

Příloha 5 – Karel – Kresba začarované rodiny

ORIENTAČNÍ TEST ŠKOLNÍ ZRALOSTI*
ORIENTAČNÝ TEST ŠKOLSKEJ ZRELOSTI

Příjmení a jméno dítěte:
Priezvisko a meno dieťaťa:

Datum narození:
Dátum narodenia:

Věk: r. m.
Vek: r. m.

Datum vyšetření:
Dátum vyšetrenia:

Adresa rodičů:
Adresa rodičov:

1. Tady nakresli nějakého pána tak, jak to umíš.

1. Sem nakresli nějakého pána tak, ako to vieš.

© PSYCHODIAGNOSTIKA, spoločnosť s r.o., Bratislava

* Instrukce viz v: Jirásek—Tichá, Psychologická hlediska předškolních prohlídek. SZdN, Praha 1968
Inštrukcie pozri v: Jirásek—Tichá, Psychologická hlediska předškolních prohlídek. SZdN, Praha 1968

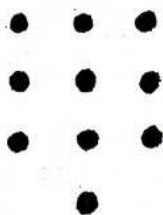
2. Podívej se, tady je něco napsáno. Ty ses ještě psát neučil(a), ale zkus, jestli bys to taky uměl(a). Hezky se dívej, jak je to napsáno a tadyhle vedle na to prázdné místo to tak napiš.

Lev pali.

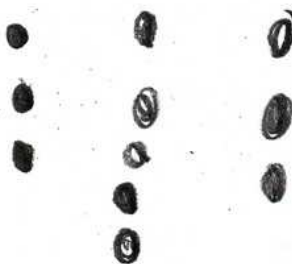
2. Pozri sa, tu je niečo napísané. Ty si sa ešte neučil(a) písať, ale skús, či by si to tiež vedel(a). Dobre sa pozri, ako je to napísané, a tu vedľa, na to prázdné miesto, to tak napíš.

gove pali

3. Tady jsou takové puntíky. Žkus to tadyhle vedle nakreslit zrovna tak.

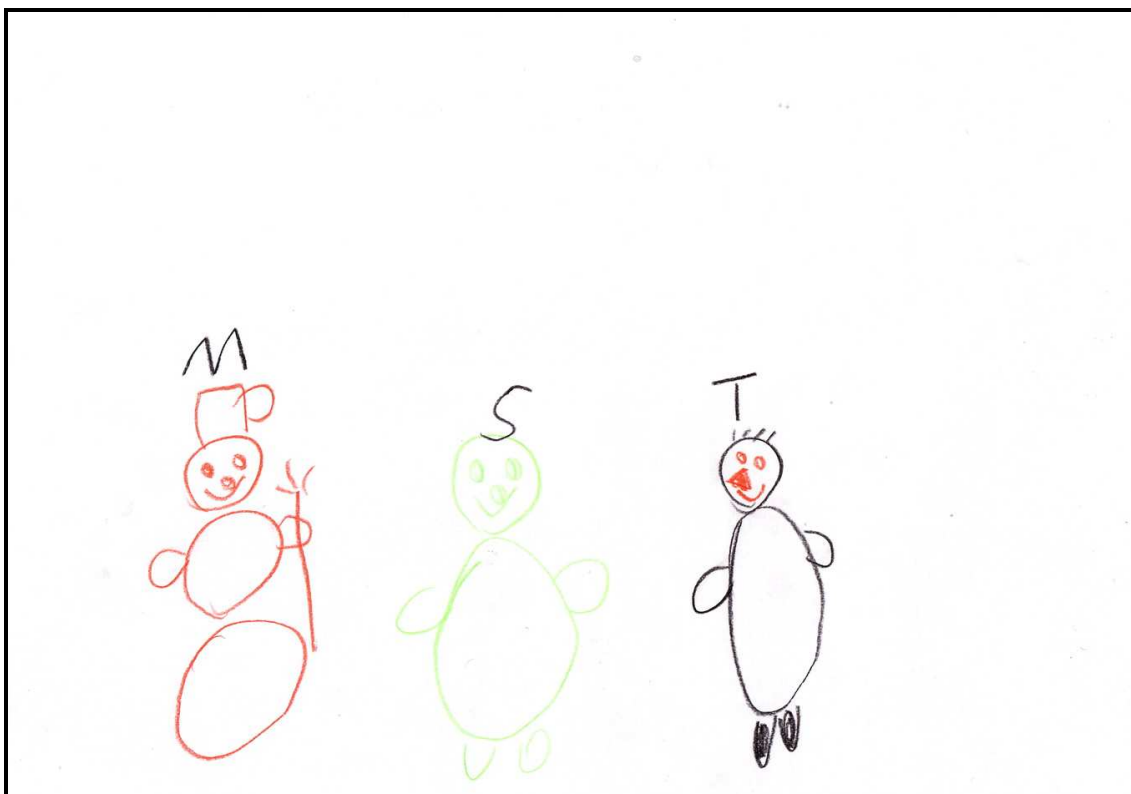
3. Tu sú také bodky. Skús to tu vedľa nakresliť takisto.

Příloha 7 – Eva – Kresba rodiny

Příloha 8 – Eva – Kresba začarované rodiny

ORIENTAČNÍ TEST ŠKOLNÍ ZRALOSTI*
ORIENTAČNÝ TEST ŠKOLSKEJ ZRELOSTI

Příjmení a jméno dítěte: Príezvisko a meno dieťaťa:		
Datum narození: Dátum narodenia:	Věk: r. m. Vek: r. m.	Datum vyšetření: Dátum vyšetrenia:
Adresa rodičů: Adresa rodičov:		

1. Tady nakresli nějakého pána tak, jak to umíš.

1. Sem nakresli nejakého pána tak, ako to vieš.

© PSYCHODIAGNOSTIKA, spoločnosť s r.o., Bratislava

* Instrukce viz v: Jirásek—Tichá, Psychologická hlediska předškolních prohlídek. SZdN, Praha 1988
Inštrukcie pozri v: Jirásek—Tichá, Psychologická hlediska předškolních prohlídek. SZdN, Praha 1988

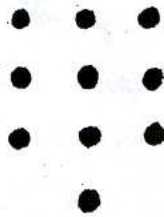
2. Podívej se, tady je něco napsáno. Ty ses ještě psát neučil(a), ale zkus, jestli bys to taky uměl(a). Hezky se dívej, jak je to napsáno a tadyhle vedle na to prázdné místo to tak napiš.

Lev pali.

2. Pozri sa, tu je niečo napísané. Ty si sa ešte neučil(a) písať, ale skús, či by si to tiež vedel(a). Dobře sa pozri, ako je to napísané, a tu vedľa, na to prázdné miesto, to tak napiš.

Lev pali.

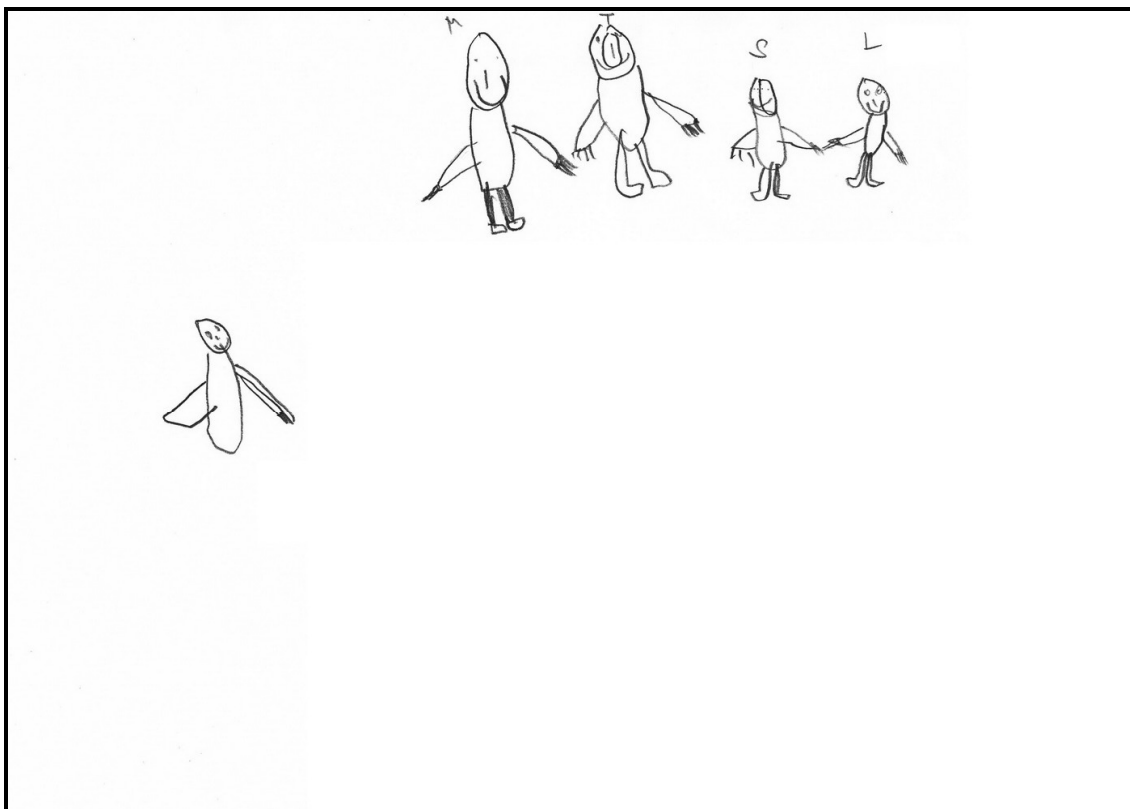
3. Tady jsou takové puntíky. Žkus to tadyhle vedle nakreslit zrovna tak.

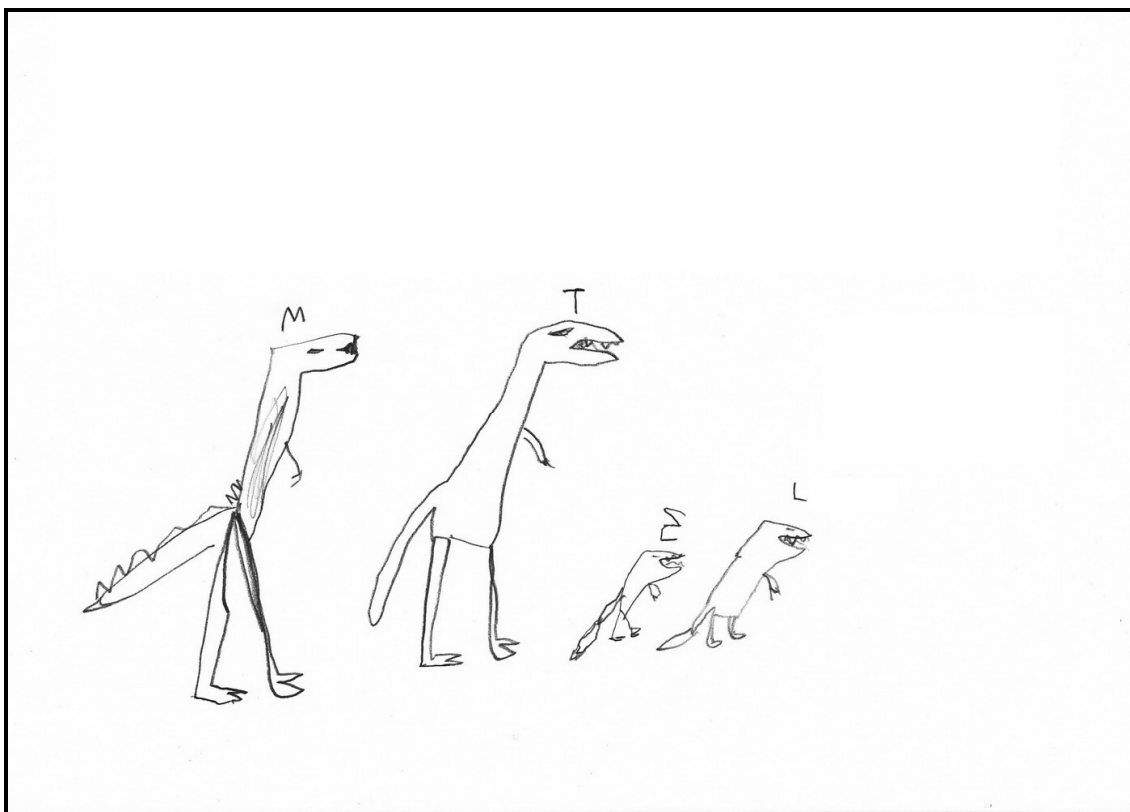
3. Tu sú také bodky. Skús to tu vedľa nakresliť takisto.

Příloha 10 – Mikuláš – Kresba rodiny

Příloha 11 – Mikuláš – Kresba začarované rodiny

ORIENTAČNÍ TEST ŠKOLNÍ ZRALOSTI*
ORIENTAČNÝ TEST ŠKOLSKEJ ZRELOSTI

Příjmení a jméno dítěte:
Priezvisko a meno dieťaťa:

Datum narození:
Dátum narodenia:

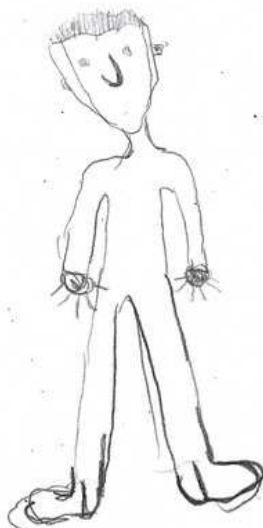
Věk: r. m.
Vek: r. m.

Datum vyšetření:
Dátum vyšetrenia:

Adresa rodičů:
Adresa rodičov:

1. Tady nakresli nějakého pána tak, jak to umíš.

1. Sem nakresli nejakého pána tak, ako to vieš.

© PSYCHODIAGNOSTIKA, spoločnosť s r.o., Bratislava

* Instrukce viz v: Jirásek—Tichá, Psychologická hlediska předškolních prohlídek. SZdN, Praha 1968
Instrukcie pozri v: Jirásek—Tichá, Psychologická hlediska předškolních prohlídek. SZdN, Praha 1968

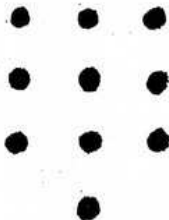
2. Podívej se, tady je něco napsáno. Ty ses ještě psát neučil(a), ale zkus, jestli bys to taky uměl(a). Hezky se dívej, jak je to napsáno a tadyhle vedle na to prázdné místo to tak napiš.

Lev pali.

2. Pozri sa, tu je niečo napísané. Ty si sa ešte neučil(a) písať, ale skús, či by si to tiež vedel(a). Dobře sa pozri, ako je to napísané, a tu vedľa, na to prázdné miesto, to tak napiš.

Lev pali.

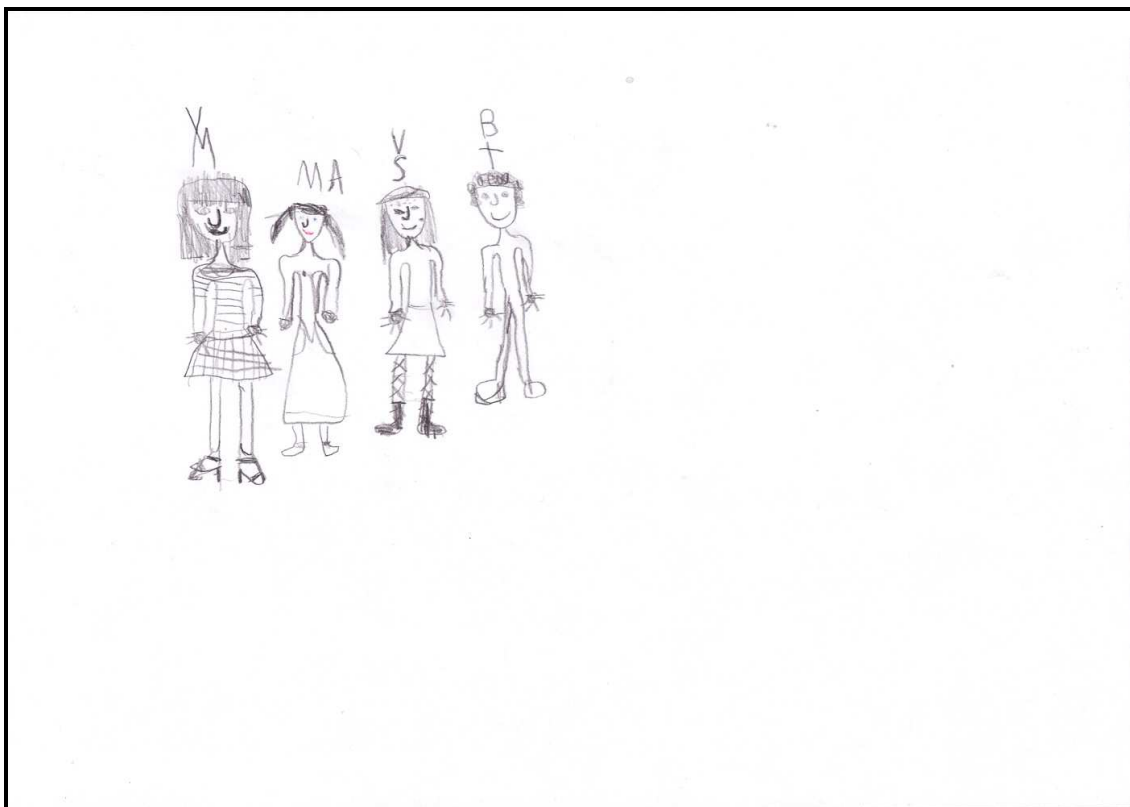
3. Tady jsou takové puntíky. Žkus to tadyhle vedle nakreslit zrovna tak.

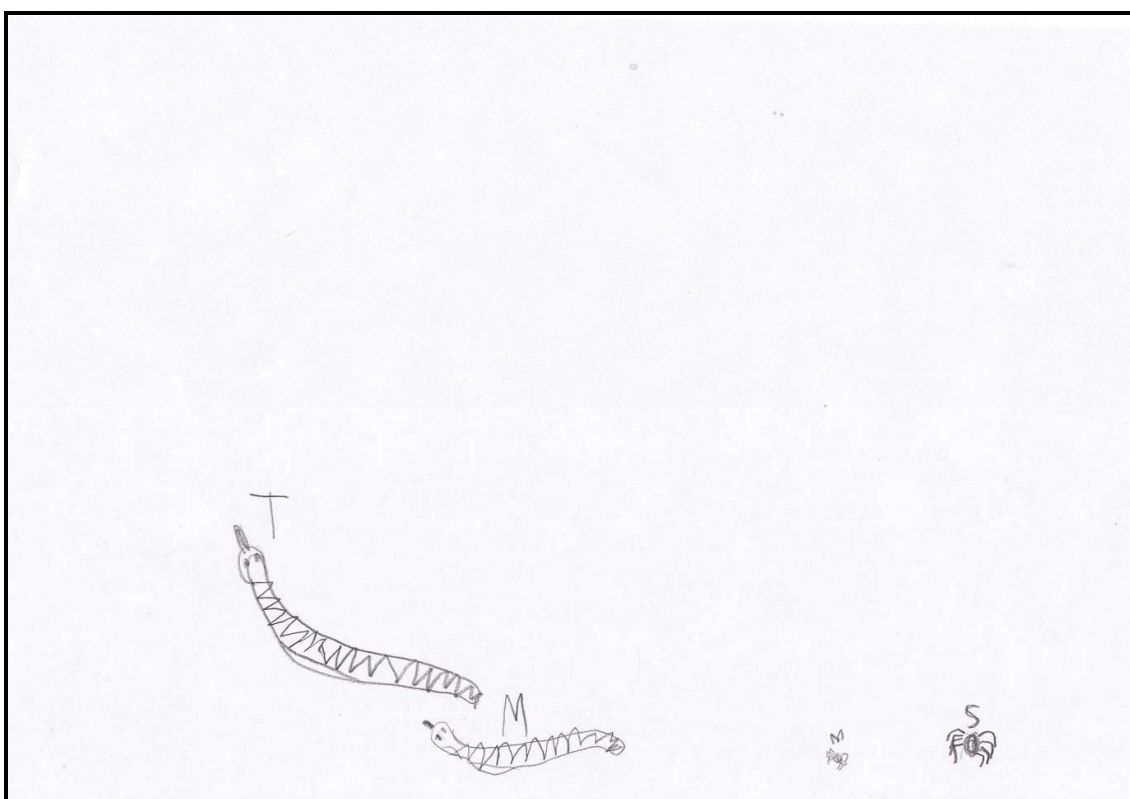
3. Tu sú také bodky. Skús to tu vedľa nakresliť takisto.

Příloha 13 – Markéta – Kresba rodiny

Příloha 14 – Markéta – Kresba začarované rodiny

ORIENTAČNÍ TEST ŠKOLNÍ ZRALOSTI
ORIENTAČNÝ TEST ŠKOLSKEJ ZRELOSTI

Příjmení a jméno dítěte:
Príezvisko a meno dieťaťa:

Datum narození:
Dátum narodenia:

Věk: r. m.
Vek: r. m.

Datum vyšetření:
Dátum vyšetrenia:

Adresa rodičů:
Adresa rodičov:

1. Tady nakresli nějakého pána tak, jak to umíš.

1. Sem nakresli nejakého pána tak, ako to vieš.

© PSYCHODIAGNOSTIKA, spoločnosť s r.o., Bratislava

* Instrukce viz v: Jirásek—Tichá, Psychologická hlediska předškolních prohlídek. SZdN, Praha 1988
Inštrukcie pozri v: Jirásek—Tichá, Psychologická hlediska předškolních prohlídek. SZdN, Praha 1988

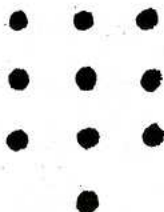
2. Podívej se, tady je něco napsáno. Ty ses ještě psát neučil(a), ale zkus, jestli bys to taky uměl(a). Hezky se dívej, jak je to napsáno a tadyhle vedle na to prázdné místo to tak napiš.

Lev pali.

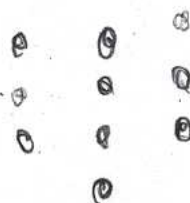
2. Pozri sa, tu je niečo napísané. Ty si sa ešte psát neučil(a) písať, ale skús, či by si to tiež vedel(a). Dobře sa pozri, ako je to napísané, a tu vedľa, na to prázdné miesto, to tak napiš.

Lev pali.

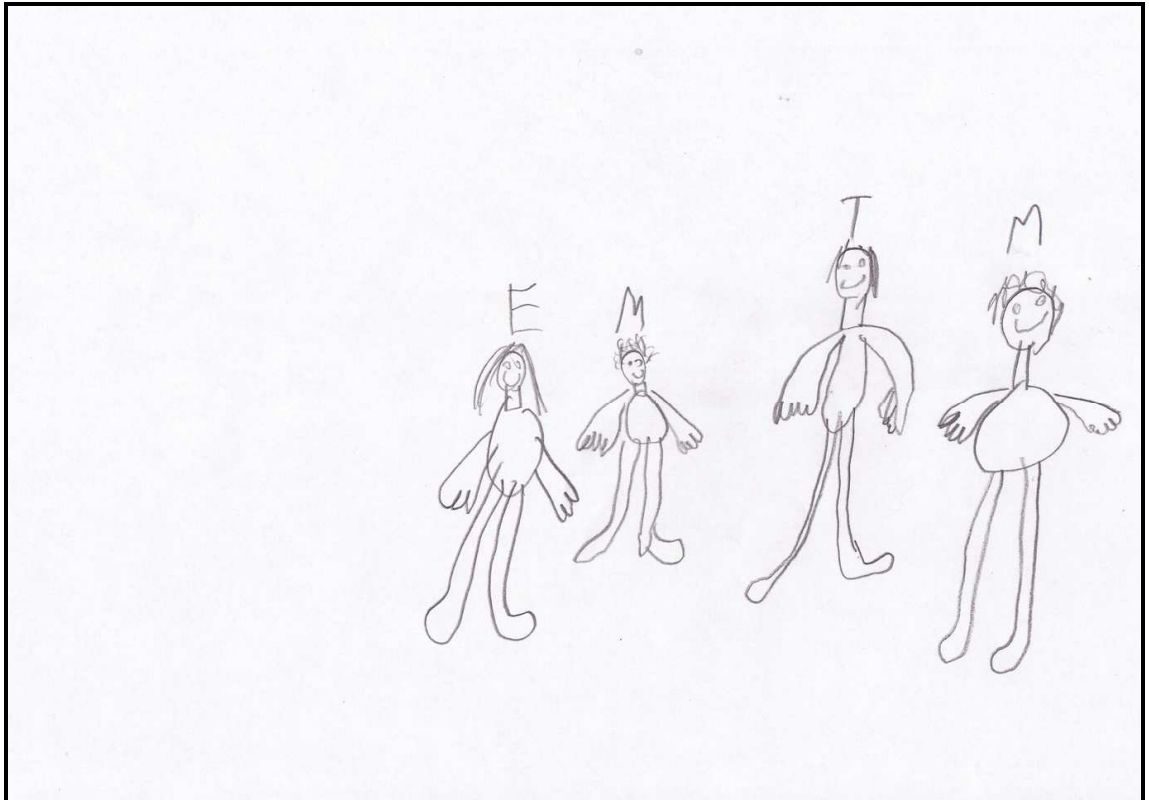
3. Tady jsou takové puntíky. Žkus to tadyhle vedle nakreslit zrovna tak.

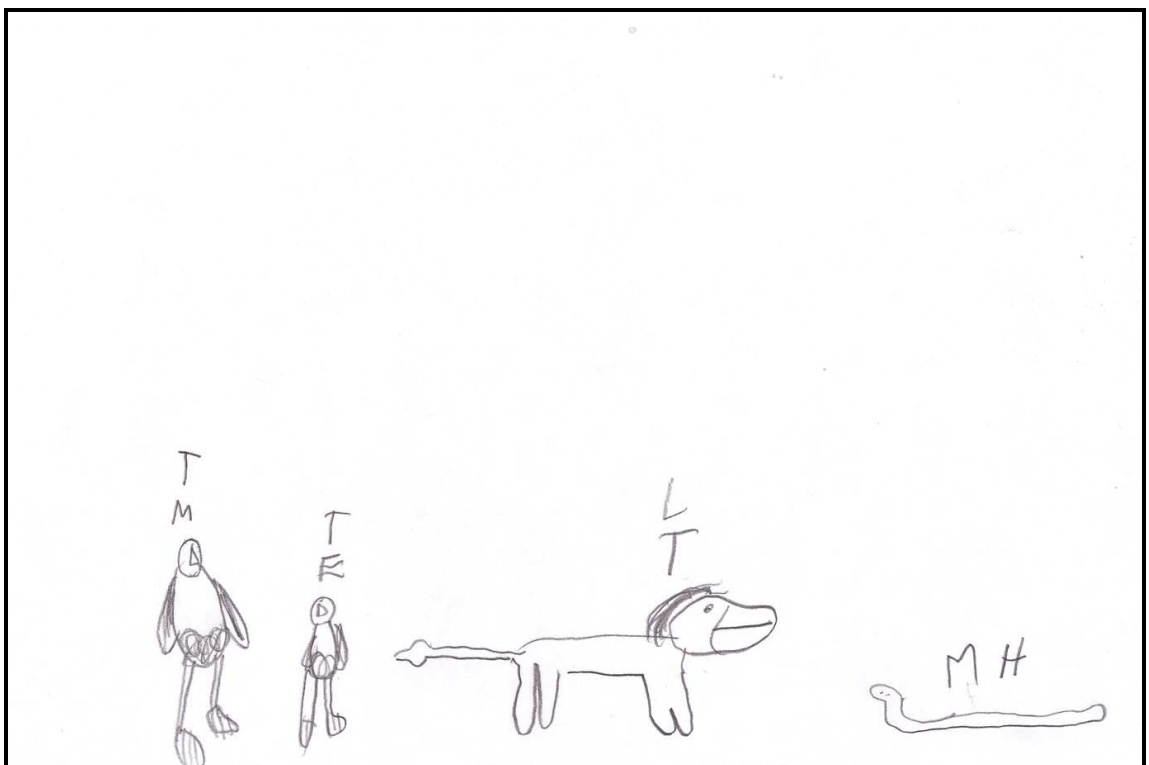
3. Tu sú také bodky. Skús to tu vedľa nakresliť takisto.

Příloha 16 – Matěj – Kresba rodiny

Příloha 17 – Matěj – Kresba začarované rodiny

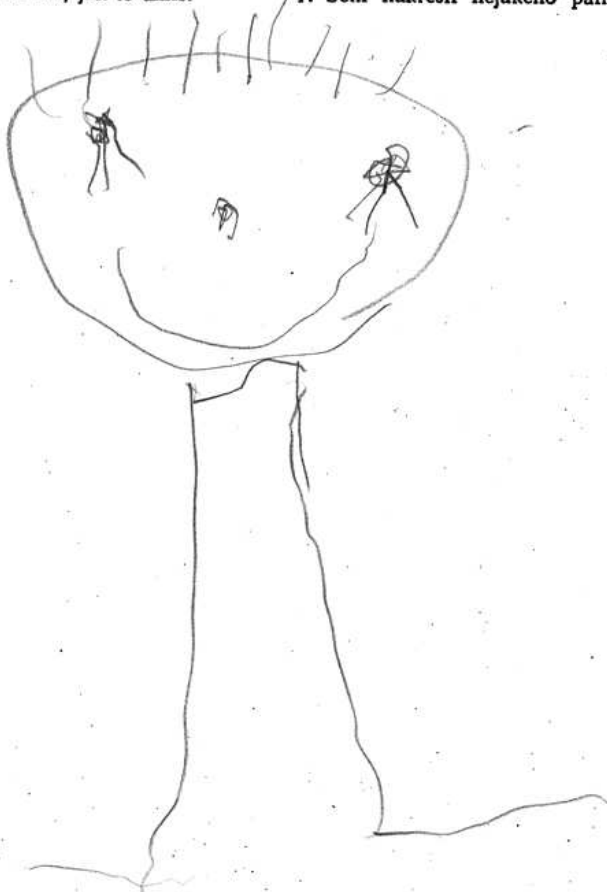

ORIENTAČNÍ TEST ŠKOLNÍ ZRALOSTI*
ORIENTAČNÝ TEST ŠKOLSKEJ ZRELOSTI

Příjmení a jméno dítěte: Priezvisko a meno dieťaťa:		
Datum narození: Dátum narodenia:	Věk: r. m. Vek: r. m.	Datum vyšetření: Dátum vyšetrenia:
Adresa rodičů: Adresa rodičov:		

1. Tady nakresli nějakého pána tak, jak to umíš.

1. Sem nakresli nějakého pána tak, ako to vieš.

© PSYCHODIAGNOSTIKA, spoločnosť s r.o., Bratislava

* Instrukce viz v: Jirásek—Tichá, Psychologická hlediska předškolních prohlídek. SZdN, Praha 1968
Inštrukcie pozri v: Jirásek—Tichá, Psychologická hlediska předškolních prohlídek. SZdN, Praha 1968

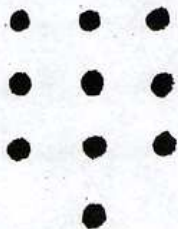
2. Podívej se, tady je něco napsáno. Ty ses ještě psát neučil(a), ale zkus, jestli bys to taky uměl(a). Hezky se dívej, jak je to napsáno a tadyhle vedle na to prázdné místo to tak napiš.

Ter na li.

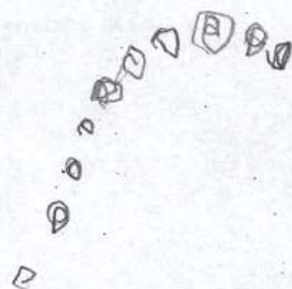
2. Pozri sa, tu je niečo napísané. Ty si sa ešte neučil(a) písať, ale skús, či by si to tiež vedel(a). Dobře sa pozri, ako je to napísané, a tu vedľa, na to prázdné miesto, to tak napiš.

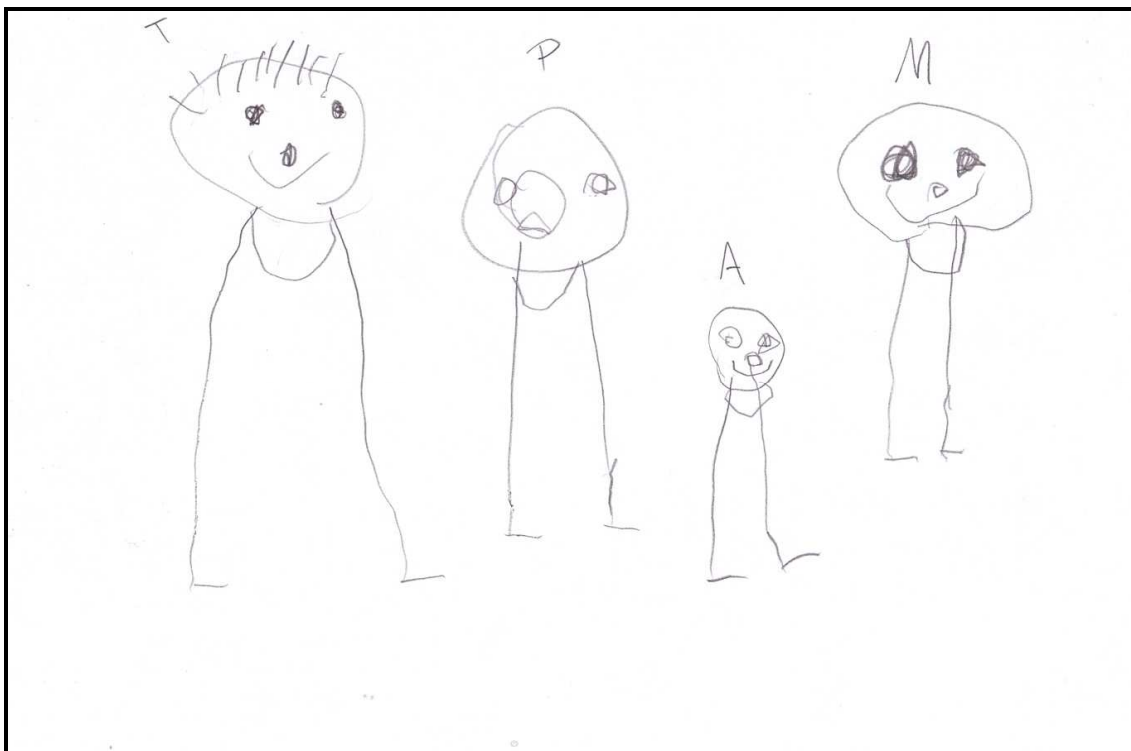
3. Tady jsou takové puntíky. Žkus to tadyhle vedle nakreslíš zrovna tak.

3. Tu sú také bodky. Skús to tu vedľa nakresliť takisto.

Příloha 19 – Petr – Kresba rodiny

Příloha 20 – Petr – Kresba začarované rodiny

